

Anne in veelvoud: de invloed van de bekendheid en onbepaaldheid van Anne Frank en *Het Achterhuis* op lezersreceptie van vertalingen

Foto 1: Anne Frank 1935, via <https://www.nationalgeographic.com/culture/article/who-betrayed-anne-frank>

Floor Klein Hesselink
5738075
Masterscriptie professioneel vertalen Engels
Eerste lezer: Prof. dr. Haidee Kotze
Tweede lezer: Dr. Gandolfo Cascio
Universiteit Utrecht
16 juli 2021

Abstract

In deze scriptie is onderzoek gedaan naar de lezersreceptie van vertalingen van *Het Achterhuis*. Anne Franks dagboek is een ongelofelijk bekende en populaire tekst, die inmiddels al honderden keren vertaald is. Vrijwel iedereen kent Annes levensloop omdat er veel met haar verhaal gedaan is: vertalingen van het dagboek, filmadaptaties, toneelstukken, YouTubevideo's, lesmateriaal, musea, uitzendingen over de Holocaust en de Tweede Wereldoorlog, en nog veel meer. Iedereen denkt Anne te kennen, maar er wordt steeds maar weer gesleuteld aan de informatie die bekend is over Anne, waardoor het steeds lastiger wordt om te zeggen wie Anne echt was. Omdat de bekendheid van Anne en haar verhaal zo groot is, wordt ook de onbepaaldheid van Anne en haar dagboek vergroot. Ook een vertaling van *Het Achterhuis* heeft invloed op hoe Anne en haar dagboek gezien worden door lezers, omdat een vertaler rekening moet houden met sociale, politieke en historische contexten. Dit is aanleiding genoeg om te onderzoeken in hoeverre de bekendheid en onbepaaldheid van Anne en haar dagboek invloed hebben op de lezersreceptie van *Het Achterhuis* en vertalingen. Het onderzoeksmateriaal van deze scriptie bestaat uit recensies die lezers zelf achtergelaten hebben op de website Goodreads. Deze aanpak is nog niet eerder gebruikt om onderzoek te doen naar de receptie van *Het Achterhuis*. Door distant en close readings uit te voeren met de beschikbare data, wordt onderzocht in hoeverre de bekendheid en onbepaaldheid van Anne Frank en haar dagboek invloed hebben op de lezersperceptie. Ook is gekeken in hoeverre lezers zich bewust zijn van het feit dat ze een vertaling hebben gelezen en hoe ze die vertaling hebben beoordeeld.

Inhoudsopgave

Abstract	2
Hoofdstuk 1: Inleiding en achtergrond	5
1.1 Inleiding	5
1.2 Introductie en achtergrond	5
1.2.1 Complexiteit van de publicatie- en vertaalgeschiedenis van <i>Het Achterhuis</i>	5
1.2.2 Genre(s) van <i>Het Achterhuis</i>	8
1.2.3 Bekendheid, fragmentatie en onbepaaldheid van <i>Het Achterhuis</i>	11
1.3 Onderzoeksvragen en onderzoeksmethode	13
1.4 Conclusie	14
Hoofdstuk 2: Literatuuronderzoek	15
2.1 Inleiding	15
2.2 Indirecte vertaling	15
2.2.1 Het effect van indirecte vertaling op <i>Het Achterhuis</i>	15
2.3 Hervertaling	18
2.3.1 De invloed van hervertaling op <i>Het Achterhuis</i>	19
2.4 Receptie	21
2.4.1 Receptie van vertalingen van <i>Het Achterhuis</i>	22
2.5 Conclusie: bijdrage	25
Hoofdstuk 3: Methode	28
3.1 Inleiding	28
3.2 Onderzoeksmateriaal	29
3.3 Sterrenratings	31
3.4 Eerste en tweede deelvraag	32
3.4.1 Distant reading en close reading over de bekendheid van Anne en <i>Het Achterhuis</i>	33
3.4.2 Concordantie over de onbepaaldheid van Anne en <i>Het Achterhuis</i>	35
3.5 Derde deelvraag: close reading en distant reading	35
3.6 Conclusie	37
Hoofdstuk 4: Resultaten en discussie	38
4.1 Inleiding	38
4.2 Analyse van de sterrenratings	38
4.3 Analyse over de bekendheid van Anne Frank en <i>Het Achterhuis</i>	41
4.3.1 Distant reading	41
4.3.2 Distant reading recensies Engelse vertalingen	48
4.3.3 Close reading	52
4.4 Analyse over de onbepaaldheid van Anne Frank en <i>Het Achterhuis</i>	58
4.5 Analyse over het lezersbewustzijn van vertaling en beoordelingen van vertalingen	65
4.5.1 Distant reading	67
4.5.2 Close reading	74
4.6 Conclusie	80

Hoofdstuk 5: Conclusie	82
5.1 <i>Inleiding</i>	82
5.2 <i>Conclusie</i>	83
5.2.1 De invloed van de bekendheid van Anne en <i>Het Achterhuis</i> op lezerspercepties	83
5.2.2 De invloed van de onbepaaldheid van Anne en <i>Het Achterhuis</i> op lezerspercepties	86
5.2.3 Het bewustzijn van vertaling en de beoordeling van vertalingen	87
5.2.4 De invloed van bekendheid, onbepaaldheid en bewustzijn van vertalen	90
5.3 <i>Beperkingen en suggesties</i>	91
Geciteerde werken	93

Hoofdstuk 1: Inleiding en achtergrond

1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal het onderwerp van deze scriptie geïntroduceerd worden. Er zal in gegaan worden op de achtergrond van Anne Frank en *Het Achterhuis*, het dagboek dat zij tijdens de Tweede Wereldoorlog schreef terwijl ze ondergedoken zat. Allereerst zal de publicatie- en vertaalgeschiedenis van het dagboek worden toegelicht (zie paragraaf 1.2.1). In deze scriptie worden de Engelse vertalingen veel besproken, maar de focus ligt tevens op vertalingen in andere talen. De Duitse, Franse, Spaanse, Italiaanse en Portugese vertalingen komen ook aan bod. Vervolgens wordt in paragraaf 1.2.2 gekeken naar de genres waar *Het Achterhuis* onder valt. In paragraaf 1.2.3 worden de bekendheid, fragmentatie en onbepaaldheid van *Het Achterhuis* besproken. Als laatste worden de onderzoeksvragen, de methode en de rest van de scriptie kort besproken (zie paragraaf 1.3).

1.2 Introductie en achtergrond

1.2.1 Complexiteit van de publicatie- en vertaalgeschiedenis van *Het Achterhuis*

Het Achterhuis, het dagboek van Anne Frank, is twee keer naar het Engels vertaald. De eerste Engelse vertaling, getiteld *The Diary of a Young Girl*, werd vertaald door B.M. Mooyaart-Doubleday en werd gepubliceerd in 1952. Dit was een vertaling van het dagboek zoals samengesteld door haar vader Otto Frank. Anne schreef het dagboek in eerste instantie voor zichzelf, maar het doel van haar dagboek veranderde nadat ze Gerrit Bolkestein, de toenmalige minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, op de radio hoorde praten. Hij hoopte na de oorlog verhalen van ooggetuigen te verzamelen, bijvoorbeeld in de vorm van brieven of dagboeken, wat Anne deed besluiten haar dagboek

te herzien en delen te herschrijven zodat het na de oorlog gepubliceerd kon worden (Philippe Lejeune 240). Deze keuze resulteerde uiteindelijk in twee versies van Annes dagboek. Een aantal notitieboekjes vormen versie A, terwijl de herschreven versie van haar dagboek, versie B, bestaat uit losse papieren. Na de oorlog bleek dat versie A niet meer compleet was, en versie B heeft Anne nooit af kunnen ronden omdat de arrestatie van de bewoners van het achterhuis haar (her)schrijfproces onderbrak. Otto voelde zich genoodzaakt het dagboek zelf gereed te maken voor publicatie, en hij maakte uiteindelijk de keuze de twee versies aan te passen en samen te voegen om zo een compleet dagboek samen te stellen voor publicatie. Sommige passages die voorkomen in versie A zijn door Anne zelf weggelaten in versie B, maar door Otto toch opgenomen in het dagboek. Andere passages zijn geschrapt, en veel passages zijn een combinatie van teksten uit beide versies. Uit deze bewerkingen is versie C van het dagboek ontstaan, wat uiteindelijk in 1947 gepubliceerd is als *Het Achterhuis*.

De aanpassingen die aan *Het Achterhuis* zijn gedaan, kunnen wel vragen over censuur oproepen. Volgens Lejeune beweren sommige journalisten inderdaad dat Otto het dagboek van zijn dochter heeft gecensureerd (244). Philippe Lejeune is het daar niet mee eens, omdat Otto stukken tekst die Anne in eerste instantie zelf wilde weglaten toch heeft opgenomen in de publicatie van het dagboek. Zo wilde Otto delen van het dagboek waarin Anne openlijk schrijft over haar seksualiteit opnemen in het dagboek, terwijl Anne deze in versie B had geschrapt omdat zij wellicht inzag dat dat in de jaren '40 geen geschikt onderwerp was voor een tiener om over te schrijven. Uitgeverijen kwamen met hetzelfde argument, waardoor deze passages uiteindelijk niet terug te vinden zijn in versie C. Ook bevat het dagboek passages waarin Anne haar mening uit over haar moeder, al was deze

lang niet altijd positief. Als Otto zijn gezin of vrouw in bescherming had willen nemen, zou hij deze toch ietwat pijnlijke passages niet hebben opgenomen in het dagboek. Otto's keuze om deze delen, evenals de stukken over seksualiteit, op te willen nemen in het dagboek bewijzen dat hij zijn best heeft gedaan de waarheid te behouden en weer te geven in versie C van het dagboek.

Nadat Otto in 1980 overleed, werden de originele teksten nagelaten aan het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) en het Anne Frank-Fonds in Bazel. In 1986 werd een wetenschappelijke editie van het dagboek gepubliceerd: *De dagboeken van Anne Frank*. Deze uitgave bevat alle drie de versies van het dagboek en is gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek van het NIOD waarin de echtheid en authenticiteit van het dagboek zijn onderzocht. Uit dit onderzoek blijkt dat het dagboek als "echt" mag worden beschouwd. In 1989 werd de Engelse versie van deze editie gepubliceerd, getiteld *The Diary of Anne Frank: The Critical Edition*. Deze editie valt eigenlijk geen vertaling van het dagboek te noemen omdat het niet alleen de vertaling van Mooyaart-Doubleday bevat, maar ook passages die zij nooit heeft vertaald omdat ze niet opgenomen zijn in versie C van het dagboek. De passages die wel zijn gebruikt voor *Critical Edition* maar niet voorkwamen in Mooyaart-Doubleday's vertaling, zijn voor deze editie vertaald door Arnold Pomerans. Emily Cluff heeft ook haar twijfels bij het zien van *Critical Edition* als een opzichzelfstaande vertaling: "However, to call the critical edition its own translation is arguable as Mooyaart-Doubleday's translation is primarily used, Massotty's translation fills in where Mooyaart-Doubleday had not translated, and the translator Arnold J. Pomerans translated only the material that appeared in neither Mooyaart-Doubleday's nor Massotty's translation" (15). Cluff refereert in haar artikel aan *The Diary of Anne Frank: The Revised Critical Edition* die in 2003 werd gepubliceerd, terwijl

de eerste Engelse vertaling van *Critical Edition* al in 1989 op de markt kwam. De vertaling van Massotty werd echter pas in 1995 gepubliceerd, wat betekent dat in de eerste versie van *Critical Edition* Massotty's vertalingen geen onderdeel uitmaakten van de uitgave. Dit houdt in dat Pomerans een stuk meer heeft vertaald voor de eerste editie dan Cluff beweert. Omdat *Critical Edition* ter verduidelijking en ter aanvulling van Annes dagboek is geschreven en samengesteld, en veel overlapt met de vertaling van Mooyaart-Doubleday, is het voor de doeleinden van deze scriptie niet nodig om *Critical Edition* als een opzichzelfstaande vertaling te zien. Na de vertaling van Mooyaart-Doubleday en *Critical Edition* besloot het Anne Frank Fonds een nieuwe, uitgebreidere versie van het dagboek te publiceren. Deze versie bevat dertig procent meer materiaal en werd samengesteld en geredigeerd door Mirjam Pressler, vertaalster van een van de Duitse vertalingen van *Het Achterhuis*. Susan Massotty vertaalde de nieuwe versie van het dagboek naar het Engels en deze werd in 1995 gepubliceerd als *The Diary of a Young Girl: The Definitive Version*. Hoewel de vertalingen van Mooyaart-Doubleday en Massotty verschillende bronteksten kennen, bevatten ze voor een groot deel wel dezelfde inhoud omdat de vertalers zich veelal aan dezelfde passages hebben gewaagd. De verschillende edities van *Het Achterhuis* wijzen op de populariteit en bekendheid van Annes dagboek. Het dagboek is namelijk vertaald naar meer dan zeventig talen en er zijn ruim twintig miljoen exemplaren van verkocht (Cluff 15).

1.2.2 Genre(s) van *Het Achterhuis*

Het Achterhuis valt onder het brede genre "life writing", maar er is veel discussie over het exacte genre van deze publicatie. Valt *Het Achterhuis* wel onder het genre dagboek of kan het beter een autobiografie genoemd worden? Life writing wordt door Sidonie Smith en Julia Watson gedefinieerd als: "a general term for writing of diverse kinds that takes a life as

its subject. Such writing can be biographical, novelistic, historical, or an explicit self-reference to the writer” (3). Een subgenre van life writing is “life narrative”, waar volgens Smith en Watson meerdere soorten “self-referential writing” onder vallen, bijvoorbeeld autobiografieën (3). *Het Achterhuis* valt dus onder zowel life writing als het subgenre life narrative, omdat het dagboek het leven van Anne als onderwerp heeft, ze de schrijfster is en naar zichzelf verwijst.

Volgens Lina Spies kan een dagboek gezien worden als een “ego document”, waar onder meer brieven, dagboeken, autobiografieën en memoires onder vallen. Het zijn enerzijds historische bronnen en ze kunnen anderzijds gezien worden als literaire teksten, mits ze bewijzen van onmiskenbare literaire waarde te zijn (8). De populariteit en bekendheid van *Het Achterhuis* laten zien dat het dagboek van Anne inderdaad van onmiskenbare literaire waarde is. Volgens Philippe Lejeune is een dagboek echter niet hetzelfde als een autobiografie, en volgens Spies’ theorie voldoet *Het Achterhuis* aan de eisen van zowel een dagboek als een autobiografie. Lejeune beweert dat een dagboek het leven niet op dezelfde manier reflecteert als een autobiografie dat zou doen (in Smith en Watson 193). Een autobiografie heeft een duidelijk begin en een einde, het wordt met de intentie geschreven om gelezen te worden door een publiek, wat bij een dagboek niet per se het doel is. Een dagboek begint op een willekeurige dag, wat overeenkomt met Judith Butlers theorie over rekenschap van zichzelf geven, waar een dagboek bij uitstek de plek voor is:

This means that my narrative begins *in media res*, when many things have already taken place to make me and my story possible in language. I am always recuperating, reconstructing, and I am left to fictionalize and fabulate origins I cannot know. In the

making of the story, I create myself in new form, instituting a narrative 'I' that is superadded to the 'I' whose past life I seek to tell. (39)

Een autobiografie vertelt een levensverhaal van begin tot heden, het liefst zo compleet en relevant mogelijk. Een dagboek kan op iedere willekeurige dag begonnen worden en het is voor zowel het dagboek als de schrijver van het dagboek niet duidelijk wanneer het eindigt.

Volgens Lejeune is de dood soms een schrijver, waar hij mee bedoelt dat het einde van

Annes dagboek pas definitief was toen zij stierf (245). Lejeune vroeg zich bij Annes eigen herschrijving, versie B, al het volgende af: "What genre does this rewrite belong to?

Ambiguous and indeterminate" (242). Na Annes dood is er nog gesleuteld aan de tekst, wat

inhoudt dat dat zonder haar toestemming is gebeurd. Er kan dus beargumenteerd worden

dat *Het Achterhuis* niet het authentieke dagboek is zoals Anne het geschreven en bedoeld

had. Echter zijn volgens Lejeune de veranderingen die aangebracht zijn in het dagboek

minimaal en verandert de betekenis ten opzichte van Annes eerdere versies niet, wat zou

betekenen dat Annes dagboek nog steeds haar dagboek is (238). Smith en Watson

definiëren dagboek als volgt:

A form of periodic life writing, the diary records dailiness in accounts and observations of emotional responses. [...] Culley also notes that unlike many oral forms of self-presentation, the self-constructions in the pages of a diary are fixed in time and space, available to the diarist for later viewing, and for comment or emendation (20). In effect, then, the diary is fragmented, revisionary, in process. The immediacy of the genre derives from the diarist's lack of foreknowledge about outcomes of the plot of his life which creates a "series of surprises to writer and reader alike" (21). (193)

Hieruit blijkt dat hoewel *Het Achterhuis* is samengesteld en gereviseerd door onder andere Annes vader, het wel dezelfde eigenschappen bevat als een dagboek, zoals hierboven omschreven door Smith en Watson. Anne besloot passages uit haar dagboek te schrappen en te herschrijven, wat inderdaad zorgt voor een gefragmenteerde versie van haar verhaal. Zo was Anne nog steeds bezig met het schrijven en het herschrijven van haar dagboek toen ze samen met haar gezin en de andere onderduikers werd gearresteerd. Dit had ze niet kunnen voorzien en het komt voor de lezer alsnog als een schok wanneer haar dagboek abrupt eindigt.

Uit al deze eigenschappen blijkt dat *Het Achterhuis* meer kenmerken deelt met een dagboek dan met een autobiografie. Ook Martin S. Dworkin is van mening dat *Het Achterhuis* een dagboek is: “The book is a diary: subjective, capricious, marked by unexpected divagations and tantalizing brevities, changes of attitude and explorations of new paths of reasoning as a child was growing into puberty” (25). Hoewel het dagboek een genre op zich is, heeft *Het Achterhuis* een belangrijke rol gespeeld binnen andere al dan niet literaire genres. Aangezien het dagboek een paar dagen voor de arrestatie van Anne eindigt, kan het volgens Simone Schroth niet buiten deze historische context worden geplaatst en valt het daarmee ook onder Holocaustliteratuur (236). Katherine Wilson deelt deze mening en zegt tevens dat *Het Achterhuis* daardoor onder het genre “atrocity testimony” valt (32-33).

1.2.3 Bekendheid, fragmentatie en onbepaaldheid van *Het Achterhuis*

Of mensen *Het Achterhuis* nu in de originele taal of in een vertaalde vorm hebben gelezen, of met Annes verhaal in aanraking zijn gekomen door middel van documentaires, film- of serieadaptaties of geschiedenisboeken; het gros van de mensen is bekend met het verhaal

van Anne Frank. Haar verhaal is sinds de publicatie van *Het Achterhuis* onverminderd populair en relevant gebleven, wat onder andere blijkt uit de tientallen vertalingen van het dagboek naar verschillende talen. Deze bekendheid brengt complexiteit met zich mee: omdat niet alleen Anne, maar ook haar vader, editors, (her)vertalers en uitgeverijen invloed hebben gehad op de verschillende publicaties van *Het Achterhuis* en haar vertalingen, is Annes verhaal gefragmenteerd en in ieder land en binnen iedere cultuur anders. Zo heeft de Nederlandse tekst maar voor een aantal vertalingen als brontekst gediend, bijvoorbeeld de Engelse vertalingen en de Zuid-Afrikaanse vertaling (Spies 3). Het grootste deel van de vertalingen kent echter de Engelse vertaling van Mooyart-Doubleday als brontekst (Cluff 24). Dit betekent dat het merendeel van de vertalingen van *Het Achterhuis* indirecte vertalingen zijn. Een vertaling van een vertaling van een dagboek is gefragmenteerd doordat het meermaals aan hervertelling onderhevig is geweest. In het geval van *Het Achterhuis* speelt fragmentatie een nog grotere rol dan bij andere vertalingen van non-fictie vanwege de diverse versies van het dagboek die voor publicatie al bestonden, de vele (her)vertalingen en edities die sinds de publicatie in omloop zijn en de onduidelijkheid omtrent de echtheid van het dagboek. Al deze factoren leiden niet alleen tot een gefragmenteerd verhaal, maar ook tot onbepaaldheid en onduidelijkheid. Een vraag die binnen verschillende culturen en landen waarschijnlijk hele uiteenlopende antwoorden zal opleveren is “Wie was Anne nu eigenlijk echt?” Haar dagboek en haar woorden zijn door zoveel mensen gereproduceerd, herschreven en herversaald dat er geen eenduidig beeld meer is van het meisje dat tijdens de Tweede Wereldoorlog een dagboek bijhield vanuit het achterhuis. Juist omdat Anne en haar dagboek zo bekend zijn, denken mensen dat ze weten wie Anne echt was. De bekendheid omtrent Anne en *Het Achterhuis* heeft de onbepaaldheid van Anne en haar dagboek vergroot.

1.3 Onderzoeksvragen en onderzoeksmethode

Vanwege de vele (indirecte) vertalingen met als gevolg fragmentatie en onbepaaldheid, is het interessant om de volgende vraag te beantwoorden: in hoeverre beïnvloeden bekendheid en onbepaaldheid de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen? Om antwoord te kunnen geven op deze onderzoeksvraag zijn de volgende deelvragen opgesteld:

- In hoeverre beïnvloedt de bekendheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen?
- In hoeverre beïnvloedt de onbepaaldheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen?
- In hoeverre zijn lezers zich ervan bewust dat ze een (indirecte) vertaling hebben gelezen en hoe beoordelen ze de vertaling?

Het onderzoeksmateriaal bestaat uit Goodreadsrecensies die lezers van *Het Achterhuis* en vertalingen zelf hebben achtergelaten op Goodreads (zie 3.2). Deze recensies bevatten een sterrenrating en/of een geschreven recensie. De sterrenratings kunnen gebruikt worden om een beeld te krijgen van de waarderingen van de diverse vertalingen in de verschillende talen. De geschreven recensies zijn geschikt voor distant readings en close readings (zie paragraaf 3.4.1). Om de eerste deelvraag te kunnen beantwoorden zal er een distant reading in de vorm van een collocatieanalyse worden uitgevoerd, gevolgd door een close reading van een selectie van de recensies waarin direct naar Anne verwezen wordt. Een concordantie van de termen “uncertain(ly)”, “perhaps” en “maybe” zal inzicht geven in de onbepaaldheid van Anne en haar dagboek. Meerdere distant readings en een close reading zullen worden uitgevoerd om antwoord te geven op de derde deelvraag. De bevindingen

zullen uitgebreid besproken en toegelicht worden, en op basis daarvan worden bovenstaande vragen beantwoord.

1.4 Conclusie

In dit hoofdstuk is het onderwerp van deze scriptie geïntroduceerd. De complexe publicatiegeschiedenis van *Het Achterhuis* is toegelicht, net als een aantal belangrijke vertalingen van Anne Franks dagboek. De genres waar *Het Achterhuis* bij hoort zijn uitgebreid besproken, net als de bekendheid, onbepaaldheid en fragmentatie van het dagboek. In hoofdstuk 2 zal het literatuuronderzoek aan bod komen. Daarin wordt ingegaan op de concepten indirecte vertaling, hervertaling en receptie. In hoofdstuk 3 wordt de onderzoeksmethode toegelicht per deelvraag. Hoofdstuk 4 staat in het teken van de geanalyseerde data en de bijbehorende bevindingen. In hoofdstuk 5 wordt er afgesloten met een conclusie waarin de hoofd- en deelvragen worden beantwoord. Daarnaast worden de beperkingen van dit onderzoek besproken en worden er suggesties gedaan voor verder onderzoek naar dit onderwerp.

Hoofdstuk 2: Literatuuronderzoek

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk is een overzicht van het literatuuronderzoek dat is uitgevoerd. De belangrijkste concepten die aan bod komen zijn indirecte vertaling (zie paragraaf 2.2), hervertaling (zie paragraaf 2.3) en receptie (zie paragraaf 2.4). Deze concepten worden gedefinieerd binnen het kader van deze scriptie en vervolgens wordt de relevantie van deze begrippen met betrekking tot *Het Achterhuis* en de rest van deze scriptie toegelicht. Ook de bijdrage van deze scriptie aan het vakgebied en ten opzichte van andere onderzoeken naar de receptie van *Het Achterhuis* wordt besproken.

2.2 Indirecte vertaling

Over de exacte definitie van indirecte vertaling kan gediscussieerd worden, volgens Hanna Pięta: “As to the different meanings that can be attributed to [indirect translation], the debate in English-language publications mostly concerns the number of languages involved (at least two languages versus at least three languages), type of mediating languages (whether a mediating language version or a target language version is resorted to) and the intended receiver of the mediating text (a target text-translator only versus a wider audience)” (22). Een indirecte vertaling is, in de breedste zin van het woord, een vertaling van een vertaling en zo wordt het begrip ook gebruikt in deze scriptie (Pięta 21).

2.2.1 Het effect van indirecte vertaling op *Het Achterhuis*

Meerdere vertalingen van *Het Achterhuis* zijn indirecte vertalingen en kennen dus een vertaling van het dagboek als brontekst, waardoor lezers van verschillende vertalingen een andere lezerservaring kunnen hebben. De Engelse vertaling van Barbara Mooyaart-Doubleday dient voor meer dan vijftig vertalingen als brontekst en de Poolse vertaalster

Zofia Jaremko-Pytowska heeft de Duitse vertaling van Anneliese Schütz als brontekst gebruikt (Cluff 24; Guśc 269). Volgens Hanna Pięta kennen indirecte vertalingen veel negatieve connotaties en misvattingen, zoals: “If one assumes that a translation is a poor copy of the original, then an [indirect translation] is inevitably a poor copy of this poor copy” (28). Zelfs Otto Frank, die haar heeft benaderd om het dagboek van zijn dochter te vertalen, heeft toegegeven dat de vertaling van Schütz te wensen overlaat (Lefevere 65). Dit zou volgens de stelling van Pięta automatisch betekenen dat de Poolse vertaling van Jaremko-Pytowska een slechte kopie is van de vertaling van Schütz. Jaremko-Pytowska is vrij trouw gebleven aan de Duitse vertaling waardoor de Poolse vertaling meerdere lexicale fouten bevat en sommige feiten verkeerd overgenomen zijn (Guśc 270). Toch hoeft dit niet te betekenen dat Jaremko-Pytowska een slechte vertaling heeft geleverd. Volgens Iwona Guśc werd het dagboek mede door keuzes van de vertaalster op lexicaal niveau en de domesticerende vertaalstrategieën die ze gebruikte gezien als een vertrouwde en toegankelijke tekst, vooral voor jonge lezers (274). Als het doel van haar vertaling was om een doeltekst te schrijven die voor iedereen leesbaar en begrijpelijk was, is Jaremko-Pytowska daar volgens Guśc wel in geslaagd.

Er heerst veel onduidelijkheid over de versies en vertalingen van *Het Achterhuis*. Dit is niet uniek voor de vertaling van Schütz en indirect ook de vertaling van Jaremko-Pytowska. Zo kende *Het Achterhuis* ten tijde van publicatie in 1947 al drie verschillende Nederlandse versies van de tekst (a, b en c) en is er in 1986 nog een kritische editie met aanvullende teksten en informatie uitgebracht. De vertalingen zijn niet allemaal gebaseerd op één en dezelfde versie: versie c van Annes dagboek is uiteindelijk gepubliceerd als *Het Achterhuis*, maar deze tekst geldt niet voor iedere vertaling als brontekst. De vertaling van Schütz is

volgens Guś uitgebreider dan de Nederlandse, Franse en Engelse edities, omdat deze vertaling zeven extra dagboekbrieven bevat, net als een aantal passages die zijn weggelaten in *Het Achterhuis* (270). Voordat Otto Frank afspraken maakte over de publicatie van het dagboek met de Nederlandse uitgeverij Contact, had hij al een typescript van het dagboek naar Schütz gestuurd. Contact wilde dat er aanpassingen werden gedaan aan het dagboek zoals aangeleverd door Otto Frank, zo moesten onder andere de passages over seksualiteit weggelaten worden (Lefevere 65). Het typescript dat Schütz in handen had bevatte die passages nog wel, waardoor de Duitse vertaling uitgebreider is dan *Het Achterhuis*.

Aangezien de Duitse vertaling als brontekst heeft gediend voor de Poolse vertaling van Jaremko-Pytowska, hebben Poolse lezers niet alleen een indirecte vertaling gelezen, maar ook een vertaling die meer tekst bevat dan de originele Nederlandse publicatie. De receptie van lezers van vertalingen van het dagboek zal per lezer verschillen, dit heeft dus niet alleen te maken met de doeltaal en -cultuur maar ook met de versie en/of vertaling die heeft gediend als brontekst.

Er is geen overzicht te vinden waarin staat aangegeven welke versie van Annes dagboek gebruikt is als brontekst voor een vertaling, of welke vertalingen indirecte vertalingen zijn. Het is bijna onmogelijk om inzicht in die gegevens te krijgen, onder andere omdat er in sommige gepubliceerde vertalingen nergens staat aangegeven welke tekst als brontekst heeft gediend. Hierdoor blijft onduidelijk of een vertaling een directe of indirecte vertaling is. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de Spaanstalige vertaling van María Isabel Iglesias Barba (Fernández-Gil 428). De verschillende versies van Annes dagboek in het Nederlands zijn al verwarrend, maar de onduidelijkheid omtrent vertalingen van het dagboek maakt onderzoek doen naar lezersreceptie nog complexer. In zijn boek over vertaalwetenschap heeft Gideon

Toury het over het vaststellen van bronnen van indirecte vertalingen. Volgens hem is dit proces vaak probabilistisch en wordt het nog ingewikkelder door “the possible existence of compilative translations where several intermediate translations were used, into one language or several, alternately or together, or even one combination or another of the ultimate original and translation(s) thereof” (167). Voor *Het Achterhuis* geldt dat het in sommige gevallen niet alleen onduidelijk is op welke vertaling een indirecte vertaling is gebaseerd, maar ook welke versie heeft gediend als brontekst voor de tussenliggende vertaling.

2.3 Hervertaling

“Retranslation [...] usually refers to two or more texts, written or spoken, which translate the same source or each other”, aldus Ayelet Kohn en Rachel Weissbrod (25). Op de website van *Literair Vertalen* staat ook een definitie: “Hervertaling wordt gedefinieerd als een tweede of latere vertaling van een brontekst in dezelfde doeltaal.” Belangrijk voor deze scriptie is de toevoeging van de tweede definitie, namelijk dat het om teksten in dezelfde doeltaal gaat. Een hervertaling wordt niet zomaar op de markt gebracht, daar kunnen diverse redenen voor zijn. Müge İşiklar Koçak beweert dat “many recent studies on the reasons for retranslation have revealed that the motives mainly lie in changing the social and cultural dynamics of the target context” (414). Volgens Mary Wardle zijn commerciële belangen tevens een belangrijke reden voor hervertaling: “especially in the case of canonical source texts, because the end of the copyright period often heralds multiple retranslations in quick succession: for each language, almost invariably, more than one publishing company will be keen to commission a new translation as a ‘safe bet’ or as an indicator of prestige within their catalogue” (218). Vaak wordt een hervertaling gemaakt of gepubliceerd vanwege een

combinatie van redenen, en is er niet één duidelijke aanleiding aan te wijzen. In paragraaf 2.3.1 zullen ook een aantal redenen voor hervertalingen van *Het Achterhuis* besproken worden.

2.3.1 De invloed van hervertaling op *Het Achterhuis*

In sommige landen is in de loop der jaren een hervertaling van het dagboek gepubliceerd; dit is onder andere het geval in Polen. De vertaling van Jaremko-Pytowska werd in 1957 in Polen uitgebracht. Deze werd in 1963 alweer van de markt gehaald waarna er in 1993 een tweede vertaling werd gepubliceerd (Guśc 275). Ook het Engels kent twee vertalingen, namelijk die van Mooyaart-Doubleday en die van Susan Massotty. De Engelse vertalingen kennen elk een andere brontekst: Mooyaart-Doubleday gebruikte *Het Achterhuis* (versie c) en Massotty gebruikte de kritische editie van het dagboek als brontekst. María Jesús Fernández-Gil heeft onderzoek gedaan naar verschillende Spaanstalige vertalingen van *Het Achterhuis*. In 1952 werd de eerste Spaanstalige vertaling van Jose Blaya Lozano in Argentinië gepubliceerd, in hetzelfde jaar als de Engelse vertaling van Mooyaart-Doubleday. In 1955 werd er al een tweede Spaanse vertaling van María Isabel Iglesias Barba gepubliceerd. De eerste vertaling was destijds namelijk niet toegankelijk voor Spanjaarden, maar de tweede vertaling werd wel uitgebracht op de Iberische markt (421). Volgens Fernández-Gil was het tijdens de Franco-dictatuur niet ongebruikelijk om een Spaanse vertaling als brontekst voor een andere Spaanse vertaling te gebruiken. Uit haar onderzoek is echter gebleken dat de vertaling van Iglesias Barba niet gebaseerd is op de Argentijnse vertaling van Blaya Lozano, maar op de Engelse vertaling van Mooyaart-Doubleday (428). Dit betekent dat de doeltekst van Iglesias Barba uit 1955 een indirecte vertaling is.

Er zijn verschillende redenen of aanleidingen voor een hervertaling. De reden voor de Spaanstalige hervertaling is duidelijk en heeft alles te maken met beschikbaarheid van de eerste vertaling in Spanje. De vertaling van Iglesias Barba kent daarom ook een ander doelpubliek, waardoor de maatschappelijke en historische context van Spanje een rol spelen in haar vertaling. De reden voor de Poolse hervertaling is gerelateerd aan het veranderende politieke klimaat in het land, wat een paar jaar na publicatie van de eerste Poolse vertaling al resulteerde in het ontbreken van een vertaling van *Het Achterhuis* op de Poolse markt. Toen er een einde was gekomen aan de Volksrepubliek Polen en er weer meer ruimte was voor Holocaustverhalen, werd er gekozen voor een nieuwe vertaling in een compleet nieuwe politieke context (Guśc 275). Een belangrijke reden voor hervertalingen van *Het Achterhuis* is de publicatie van de kritische editie. Dit was de aanleiding voor de tweede Engelse vertaling van Susan Massotty. Soms blijft een hervertaling uit omdat een uitgeverij de rechten niet heeft om een nieuwe vertaling uit te brengen, wat het geval was in Duitsland. De uitgever voegde uiteindelijk zelfs een notitie toe aan latere drukken van Schütz' vertaling om mede te delen dat er een betere vertaling zou komen zodra dat wettelijk toegestaan zou zijn (Lefevere 66). De aanleiding voor een hervertaling in Duitsland was dus de slechte kwaliteit van de eerste vertaling, en in 1988 volgde een tweede vertaling van Mirjam Pressler.

Een van de twee vertalers van de Franse vertaling van het dagboek, Philippe Noble, blikt terug op het vertaalproces van *Het Achterhuis* naar het Frans. De vertaling die hij samen met Isabelle Rosselin-Bobulesco heeft geschreven is de tweede Franse vertaling. De eerste is vertaald door Tylia Caren en Suzanne Lombard en gepubliceerd in 1950 (Noble 9). Aanleiding voor de tweede vertaling was de komst van de wetenschappelijke editie in het Nederlands, met als resultaat een vertaling van Noble en Rosselin-Bobulesco die in 1989 werd

gepubliceerd. Noble is zich bewust van de grote verschillen tussen de twee vertalingen: “enerzijds een bloemlezing, anderzijds de (bijna) volledige tekst van de drie versies van het dagboek”. Niet alleen zijn het twee hele verschillende vertalingen, ook “de instelling van de eerste en tweede groep vertalers [was] geheel verschillend”. Caren en Lombard vertaalden een jeugdboek; *Het Achterhuis* had toen nog niet de politieke en historische context die het eind jaren '80 al wel had. Dit bracht volgens Noble veel vrijheden met zich mee die gebruikelijk zijn bij het vertalen van kinder- en jeugdliteratuur, vrijheden die Noble en Rosselin-Bobulesco zich niet konden permitteren omdat ze zich bewust waren van het feit dat ze een historisch document aan het vertalen waren (9-10). Hoewel de kwaliteit van de eerste vertaling niets te wensen overliet, was het tijd voor een vernieuwde, volwassenere Franstalige versie van het dagboek. Noble denkt dat de dagboeken van Anne Frank “nog niet al [hun] geheimen hebben prijsgegeven”: “gezien hun gecompliceerde uitgeefgeschiedenis, [zullen de dagboeken van Anne Frank] bij elke heruitgave enkele verrassingen voor de lezer in petto hebben” (27). Iedere versie, editie en vertaling is een net iets ander dagboek, met een andere Anne Frank en een andere context.

2.4 Receptie

Vertaalproductie en vertaalreceptie zijn twee processen die met elkaar verbonden zijn: “the production of translations involves the cognitive representation of perceived potential reception (in other words, the translator’s mental construction of “the reader” and her horizon of expectations), which affects decision making during translation and is inscribed in the translation in the form of an ‘implied reader’” (Haidee Kruger & Jan-Louis Kruger 73-74). Voor iedere vertaling geldt dus dat een vertaler een beeld in zijn/haar hoofd heeft van de lezer van de vertaling. Deze ‘implied reader’ heeft volgens de vertaler bepaalde voorkennis,

spreekt een specifieke taal, valt onder een bepaalde doelgroep, enzovoort. Misschien worden er aannames gedaan om het vertaalproces concreter te maken. Een vertaling wordt natuurlijk gelezen door meerdere lezers, en vooral voor een ontzettende bekende tekst als *Het Achterhuis*, is het ontzettend lastig om in te spelen op een 'implied reader'. Het dagboek kent een enorm breed doelpubliek en er valt eigenlijk niemand uit te sluiten. Daarom is het zo interessant om te kijken naar de lezersreceptie van vertalingen van *Het Achterhuis*.

Volgens Elke Brems & Sara Ramos Pinto is receptie "a term that, since its introduction in literary studies in the 1960s, shifted the focus from the text and the author to the reader. The bottom line is that a text has no meaning without the contribution of the reader" (142). Vertaalreceptie vanuit een sociaal perspectief betekent ingaan op hoe de vertaalde teksten zijn ontvangen op een voornamelijk individueel niveau (Brems & Ramos Pinto 142). Dit individuele niveau komt ook terug in deze scriptie door middel van close readings.

2.4.1 Receptie van vertalingen van *Het Achterhuis*

De diverse versies en vertalingen van *Het Achterhuis* resulteren in verschillende lezerservaringen en hebben dus invloed op de receptie van het dagboek. Er is niet alleen door Anne Frank en Otto Frank aan het dagboek gesleuteld, maar ook keer op keer door uitgeverijen, vertalers en editors. Het is dus complex om in kaart te brengen wat voor oordelen lezers vellen over de diverse vertalingen en waardoor hun meningen precies worden beïnvloed. Volgens Francis Mus kan een vertaling of een reeks (her)vertalingen niet enkel op één manier vergeleken worden met de brontekst: "It is difficult to speak about a real evolution of the relation of different translations towards their source text because the original is instable by nature, both on a concrete level (several different 'versions' of a work may coexist [...]) and on a more fundamental level (a text is never monosemic but is always

co-constructed by the context and the reader)" (Mus 146-47). De instabiliteit van *Het Achterhuis* blijkt onder andere uit de verschillende versies van het dagboek, uit de diverse contexten waarin (her)vertalingen van het dagboek worden gepubliceerd en uit de bekendheid van Anne Franks verhaal. Het dagboek is door ontzettend veel mensen gelezen, maar ook mensen die het niet gelezen hebben kennen haar verhaal. Ieder individu leest het dagboek binnen zijn/haar eigen context, met eigen voorkennis en interpreteert het daardoor op zijn/haar eigen manier.

Omdat niemands lezerservaring hetzelfde is, heeft dat ook invloed op de receptie van vertalingen van het dagboek. Anne Frank is in ieder land en iedere cultuur een andere versie van zichzelf. Haar dagboek wordt aangepast aan de hand van de politieke, maatschappelijke en sociale context van de doelcultuur. Dit gebeurt onder andere door het toepassen van domesticerende vertaalstrategieën, een interessant hulpmiddel voor culturele en politieke agenda's (Guśc 273). Voordat er een Poolse vertaling werd gepubliceerd, was een toneelstuk gebaseerd op het dagboek populair in Polen. Het zien van het toneelstuk en het lezen van recensies daarover kan de receptie van de Poolse vertaling ook beïnvloeden. Wat Guśc is opgevallen aan recensies over dit toneelstuk is dat de recensenten sympathie probeerden te wekken door de omstandigheden van de personages uit het toneelstuk te koppelen aan de Poolse oorlogservaring. Zo werd Anne neergezet als een prettig, warm en getalenteerd meisje. Het feit dat Anne en de andere bewoners Joods waren werd niet weggelaten, maar wel afgezwakt (268). Dit schetst een ander beeld van Anne dan de Anne Frank uit *Het Achterhuis*, of uit Schütz' *Das Tagebuch der Anne Frank*. Laatstgenoemde heeft uiteindelijk gediend als brontekst voor de Poolse vertaling, wat inhoudt dat Poolse lezers zich weer een andere voorstelling maken van Anne Frank dan lezers van het origineel en lezers van de

Duitse vertaling. Daarnaast klinkt de vertaling van Schütz volwassener en deze toon is ook aanwezig in de Poolse vertaling, wat blijkt uit kritiek waarin in twijfel wordt getrokken of een vijftienjarig meisje wel zo'n dagboek zou kunnen schrijven (Guśc 274).

Deze volwassen versie van Anne verschilt van de versie van Anne waar Amerika kennis mee heeft gemaakt. De Engelse vertaling van Mooyart-Doubleday was gericht op de Amerikaanse markt en is gedramatiseerd en vervolgens ook verfilmd (Cluff 23). Annes Joods-zijn wordt in sommige vertalingen verzwakt, en in een filmadaptatie zegt Anne letterlijk "we're not the only people that've had to suffer" in plaats van "we're not the only Jews that've had to suffer" (Fernández-Gil 424). Deze Amerikanisatie heeft volgens Fernández-Gil invloed gehad op de Spaanse vertalingen van het dagboek (426). Zij beweert daarnaast dat de betekenis die de originele tekst, het Spaanstalige toneelstuk en filmadaptaties hebben gekregen, niet alleen beïnvloed is door de keuzes van vertalers en editors, maar vooral door de socioculturele en politieke omstandigheden van de doelcultuur, namelijk Franco's censuur (427). Het toneelstuk en de filmvertalingen kregen volgens Fernández-Gil veel aandacht, in tegenstelling tot de vertaling van Iglesias Barba. De kleine uitgeverij die de vertaling publiceerde had de middelen niet om groots te adverteren, waardoor er weinig interesse werd gewekt en de publicatie onopgemerkt bleef. Er zijn geen andere edities van de vertaling uitgegeven en ook zijn er geen recensies van het boek te vinden (432). De Engelse titel, *The Diary of a Young Girl*, zou volgens Fernández-Gil niet bij Franco's ideologie passen, omdat vrouwen en kinderen geen hoofdrol speelden in het patriarchale Spanje van Franco. De uitgeverij had geen bezwaar tegen een letterlijke vertaling, maar de censor besloot de titel te veranderen in *Las habitaciones de atrás*, zodat iedere verwijzing naar een

(jonge) vrouw verloren ging. Dit moest vrouwen ervan weerhouden het boek te gaan lezen (431).

Het voorwoord in Mooyaart-Doubledays vertaling is geschreven door Eleanor Roosevelt, en hoewel dit voorwoord bij heeft gedragen aan de populariteit van het dagboek in Amerika, is deze in de Spaanse vertaling weggelaten. Volgens Fernández-Gil is dit niet verrassend: “it fostered a view of Anne Frank as symbolising tolerance and respect of others, a message clearly at odds with the totalitarian character of the regime” (432). Fernández-Gil heeft zich niet alleen gefocust op de vertaling van Iglesias Barba, dus haar conclusie geldt niet per se voor deze vertaling op zich, maar zij beweert dat de receptie van *Het Achterhuis* in het algemeen in Spanje is beïnvloed doordat Anne Frank adolescent, vrouw en joods was.

2.5 Conclusie: bijdrage

Er is veel geschreven over *Het Achterhuis* en bijbehorende vertalingen, maar nog niet zoveel over dit onderwerp met betrekking tot indirecte vertalingen, hervertalingen of lezersreceptie. De onderzoeken van Guśc en Fernández-Gil kijken naar de receptie in Polen en Spanje, en hoewel de focus van hun onderzoeken niet ligt op bekendheid en onbepaaldheid, laten hun onderzoeken wel zien op wat voor manieren bekendheid en onbepaaldheid de receptie van lezers kunnen beïnvloeden. Guśc heeft onderzoek gedaan naar de receptie van de eerste Poolse vertaling uit 1957; zij heeft hiervoor gebruikgemaakt van recensies van professionele recensenten, radiofragmenten en persberichten over verkoopcijfers van het dagboek (265). Fernández-Gil heeft onderzoek gedaan naar de receptie van een aantal Spaanstalige vertalingen/adaptaties van *Het Achterhuis*. Ze deed dit

net als Guśc aan de hand van professionele recensies, maar ook door zich te focussen op wijzigingen die censoren, uitgeverijen en vertalers aanbrachten aan het verhaal (430).

Hoewel beide onderzoeken gaan over de receptie van *Het Achterhuis*, ligt de focus van deze scriptie op de lezersreceptie van het dagboek en vertalingen. Daarnaast valt er aan de hand van de onderzoeken van Guśc en Fernández-Gil wel wat te zeggen over de bekendheid en onbepaaldheid van Anne Frank en *Het Achterhuis*, maar dat is niet waarop zij zich gefocust hebben. Deze onderzoeken zijn de enige vindbare en beschikbare onderzoeken die gaan over receptie van vertalingen van *Het Achterhuis*, dus veel onderzoek is er nog niet naar dit onderwerp gedaan. Deze scriptie bevat een aanpak die nog niet eerder is toegepast met betrekking tot onderzoek naar *Het Achterhuis* en vertalingen. Het onderzoeksmateriaal van deze scriptie bestaat namelijk enkel uit Goodreadsrecensies geschreven door lezers van *Het Achterhuis* en vertalingen ervan.

Er is nog geen onderzoek naar de lezersreceptie van (vertalingen van) *Het Achterhuis* gedaan met deze benadering. Daarnaast zal er gekeken worden of lezers zich bewust zijn van het feit dat ze een (indirecte) vertaling hebben gelezen. De onderzoeksvraag die beantwoord zal worden in deze scriptie is: in hoeverre beïnvloeden bekendheid en onbepaaldheid de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen? Om antwoord op deze vraag te krijgen zijn de volgende deelvragen opgesteld:

- In hoeverre beïnvloedt de bekendheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen?
- In hoeverre beïnvloedt de onbepaaldheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen?

- In hoeverre zijn lezers zich ervan bewust dat ze een (indirecte) vertaling hebben gelezen en hoe beoordelen ze de vertaling?

Hoofdstuk 3: Methode

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal de onderzoeksmethode worden toegelicht en onderbouwd. Ook zal de dataset worden geïntroduceerd. De dataset is een verzameling recensies van het origineel en vertalingen van *Het Achterhuis* die lezers hebben achtergelaten op de website Goodreads. De recensies bestaan uit een sterrenrating op een schaal van één tot vijf en een geschreven recensie, hoewel sommige recensies maar één van de twee bevatten. Een overzicht van de sterrenratings biedt inzicht in de lezerswaarderingen van vertalingen van *Het Achterhuis*, wat het een stuk makkelijker maakt om de beoordelingen van de verschillende vertalingen te vergelijken. De gekozen methode moet antwoord kunnen geven op de onderzoeksvraag: in hoeverre beïnvloeden bekendheid en onbepaaldheid de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen? Om antwoord op deze vraag te krijgen zijn drie deelvragen opgesteld, ten eerste: in hoeverre beïnvloedt de bekendheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen? Een distant reading van de recensies zal worden uitgevoerd met behulp van de zoekterm “Anne”. Binnen de Engelse vertalingen zullen een aantal recensies geselecteerd worden, zodat er ook een close reading uitgevoerd kan worden. De tweede deelvraag komt voor een heel groot deel overeen met de eerste: in hoeverre beïnvloedt de onbepaaldheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen? Er zullen close readings worden uitgevoerd met zoektermen die gelinkt zijn aan onbepaaldheid, namelijk: “uncertain(ity)”, “maybe” en “perhaps”. De derde deelvraag is als volgt: in hoeverre zijn lezers zich ervan bewust dat ze een (indirecte) vertaling hebben gelezen en hoe beoordelen ze de vertaling? Om deze vraag te beantwoorden wordt een close reading van de recensies

die het lemma “transl*” en vertalingen daarvan bevatten uitgevoerd, net als een distant reading van diezelfde recensies, in de vorm van een collocatieanalyse in het programma #LancsBox (Brezina et al.). Er zal per taal en vertaling aangegeven worden hoe vaak er gerefereerd wordt aan vertalen binnen de recensies met lopende tekst.

3.2 Onderzoeksmateriaal

Om een overzicht van de receptie van *Het Achterhuis* en bijbehorende vertalingen te krijgen, heb ik gebruik kunnen maken van het DIOPTRA-L-corpus¹ (Digital Opinions on Translated Literature). Dit is een initiatief van het Digital Humanities Lab van de Universiteit Utrecht. Deze database bevat recensies van (vertaalde) literatuur die door lezers zijn achtergelaten op de website Goodreads. Uit het DIOPTRA-L-corpus zijn 5863 recensies van het origineel en vertalingen van *Het Achterhuis* verzameld. Niet al deze recensies zijn daadwerkelijk bruikbaar voor kwantitatief en/of kwalitatief onderzoek en hier zijn verschillende redenen voor. Zo zijn er 479 recensies die geen zogeheten “edition ID” bevatten, waardoor niet te achterhalen valt bij welke vertaling ze horen. Voor vier recensies geldt dat ze inmiddels van Goodreads verwijderd zijn, met als gevolg dat de bijbehorende informatie niet meer op de website beschikbaar is. Voor drie recensies geldt dat er geen geschikte data is om te analyseren, aangezien zowel een geschreven recensie als een rating ontbreekt. Over 704 recensies is niet met zekerheid te zeggen bij welke (editie van een) vertaling ze horen. Dit betekent dat 1190 recensies onbruikbaar zijn; 20,3% van het totale aantal recensies. De dataset bestaat dus uit de 4673 recensies die wel bruikbaar zijn, wat neerkomt op 79,7% van de 5863 verzamelde recensies.

¹ Te vinden op <https://dig.hum.uu.nl/>.

De 4673 recensies zijn geschreven over edities en vertalingen in acht talen: Duits, Engels, Frans, Italiaans, Nederlands (brontaal), Portugees, Spaans en Welsh. Verreweg de meeste recensies gaan over Engelse vertalingen, namelijk 3751 recensies. 191 recensies hebben betrekking tot het Nederlandse origineel. De Duitse vertalingen en edities zijn goed voor 183 recensies. 172 recensies zijn geschreven over Portugese edities, vergelijkbaar met 162 recensies voor de Spaanse edities. Ook zijn er 122 recensies over Italiaanse vertalingen en 91 recensies over Franse vertalingen geschreven. Daarnaast maakt er één recensie over een vertaling in het Welsh onderdeel uit van de dataset. Van de 4673 recensies hebben er acht geen lopende tekst, wat betekent dat deze recensies alleen onderdeel uit kunnen maken van de analyse van de sterrenratings. Het betreft één recensie over de vertaling van Philippe Noble en Isabelle Rosselin-Bobulesco, vijf recensies over de vertaling van Barbara Mooyaart-Doubleday, en twee recensies over de vertaling van Susan Massotty. Daarnaast zijn er 196 recensies die wel lopende tekst bevatten, maar geen rating. 4469 recensies zijn dus voorzien van zowel een rating als een geschreven recensie.

<i>Taal van uitgave</i>	<i>Vertaler</i>	<i>Aantal recensies per vertaling</i>	<i>Totale aantal recensies per taal</i>
<i>Duits</i>	Pressler	174	
	Schütz	9	183
<i>Engels</i>	Massotty	1731	
	Mooyaart-Doubleday	2020	3751
<i>Frans</i>	Noble & Rosselin-Bobulesco	91	91
<i>Italiaans</i>	Fiano	1	
	Pignatti	89	
	Rinaldi & Sacerdoti	1	
<i>Nederlands</i>	Vita	31	122
	(brontaal)	191	191
<i>Portugees</i>	Calado	61	
	Losa	39	
	Vieira	72	172
<i>Spaans</i>	Blaya Lozano	2	
	Blomsma	3	
	Bruggendieck	1	
	Cornudella	3	
	Horner	3	
	Puls	144	
	Salda	6	162
	Lewis Roberts	1	1
Totale aantal bruikbare recensies			4673

Tabel 2. Overzicht van de dataset

Tabel 1 biedt een overzicht van de hoeveelheid recensies over diverse vertalingen in de acht talen die via DIOPTRA-L van Goodreads verzameld is. Niet alle bestaande vertalingen komen terug in dit overzicht, soms simpelweg omdat er geen recensies over geschreven zijn, en soms omdat de recensies ongeschikt waren voor dit onderzoek vanwege bovengenoemde redenen. Zo bestaat er een eerdere Franse vertaling dan die van Philippe Noble en Isabelle Rosselin-Bobulesco, namelijk die van de hand van Tylia Caren en Suzanne Lombard uit 1950 (Noble 9). Er zijn twee recensies op Goodreads achtergelaten waarvan niet duidelijk is of ze gaan over de Franse vertaling van Noble en Rosselin-Bobulesco, of over de eerste Franse vertaling, wat verklaart dat deze dataset geen recensies over de vertaling van Caren en Lombard bevat. Vijf van de 3751 recensies zijn geschreven over een vertaling van Arnold Pomerans, volgens Goodreads. Dit betekent dat de vertaling die lezers hebben gerecenseerd de *Critical Edition* gepubliceerd vóór 1995 is. Deze versie bevat voornamelijk tekst vertaald door Mooyart-Doubleday, terwijl de nieuwe, aanvullende passages vertaald zijn door Pomerans. Zoals uitgelegd in hoofdstuk 1, wordt deze vertaling in het kader van dit onderzoek niet gezien als een opzichzelfstaande vertaling omdat deze puur ter verduidelijking en ter aanvulling van *Het Achterhuis* is geschreven en samengesteld. Daarnaast overlapt deze voor een groot deel met de vertaling van Mooyart-Doubleday, en aangezien het om een vijftal recensies is er reden genoeg om de recensies over deze editie van *Critical Edition* toe te voegen aan de recensies over Mooyart-Doubledays vertaling.

3.3 Sterrenratings

Zoals in paragraaf 3.2 al is aangegeven, zijn 4477 recensies van de 4673 recensies voorzien van een sterrenrating op een schaal van één tot vijf. Deze ratings zullen per taal op een rijtje worden gezet, zodat duidelijk wordt hoeveel procent van de ratings per taal bestaat uit

éénsterrenratings, tweesterrenratings, enzovoort. Ook het aantal ratings per taal en de gemiddelde waardering per taal zullen berekend worden. Bij talen en vertalingen waar veel recensies met ratings van zijn, wordt er een onderlinge vergelijking gemaakt om te kijken of de beoordelingen per vertaling erg verschillen. Dit zal het geval zijn bij de Engelse vertalingen van Barbara Mooyaart-Doubleday en Susan Massotty.

3.4 Eerste en tweede deelvraag

De eerste deelvraag is: in hoeverre beïnvloedt de bekendheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties van *Het Achterhuis* de diverse edities, in verschillende talen? De tweede deelvraag verschilt nauwelijks van de eerste: in hoeverre beïnvloedt de onbepaaldheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen? Het woord “bekendheid” is in de tweede deelvraag vervangen door “onbepaaldheid”, maar verder zijn de deelvragen identiek aan elkaar. *Van Dale* definieert onbepaald(heid) als volgt: “niet precies vastgesteld”, “onzeker(heid)”, “vaagheid”, “onbegrensdsheid” en “onbeperktheid”. Bekend(heid) wordt door *Van Dale* gedefinieerd als: “het bekend zijn met”, “het kennis dragen van” “(door velen) gekend” en “welbekend”. De bekendheid van Anne Frank en haar dagboek is makkelijker voor te stellen en te begrijpen dan de onbepaaldheid die bij haar en haar dagboek hoort. Juist omdat Anne en haar dagboek welbekend zijn en Anne in de vele edities, vertalingen, adaptaties en toneelstukken in verschillende landen en culturen, binnen diverse historische en politieke contexten op een andere manier wordt weergegeven, is het heel lastig vast te stellen wie ze precies was. De bekendheid zorgt er niet voor dat de wereld een steeds duidelijker beeld krijgt van haar identiteit, het zorgt er juist voor dat er moeilijk grip te krijgen is op wie Anne was. Er is niet veel meer informatie over haar beschikbaar dan ten tijde van de publicatie

van *Het Achterhuis*, maar toch wordt deze informatie op hele verschillende en creatieve manieren ingezet omdat alle herschrijvers, vertalers, editors en uitgeverijen het dagboek gebruiken voor diverse doeleinden. Hoe groter de bekendheid van Anne Frank en haar dagboek, hoe onbepaalder Anne en haar dagboek worden.

3.4.1 Distant reading en close reading over de bekendheid van Anne en *Het Achterhuis*

Om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de bekendheid van Anne en *Het Achterhuis*, is een combinatie van close en distant reading erg geschikt. Het lastige van close reading is echter dat het afhankelijk is van een extreem klein canon (Franco Moretti 48). Het lemma "Anne" levert in de complete dataset 4841 zoekresultaten op, en dat is nog zonder vertalingen van haar naam in bijvoorbeeld het Spaans en Portugees. Een close reading is ongeschikt voor zoveel data. Een distant reading is een stuk handiger als het aankomt op een grote hoeveelheid data: "it allows you to focus on units that are much smaller or much larger than the tekst: devices, themes, tropes – or genres and systems" (Moretti 48-49). De methode die in deze scriptie gebruikt wordt om distant readings uit te voeren is collocatieanalyse. Door middel van collocatieanalyses kan er onderzoek gedaan worden naar woordassociaties (Vaclav Brezina et al. 139). Een collocatieanalyse wordt uitgevoerd in het programma #LancsBox met de functie GraphColl (Brezina et al.). In dit programma kan een corpus, bijvoorbeeld een document met lopende recensies, geüpload worden. Binnen dit corpus kan vervolgens gezocht worden naar een bepaalde zoekterm om te kijken welke woorden zich vaak bevinden in de buurt van de zoekterm. Veelvoorkomende woorden heten collocaties, en deze collocaties worden in een netwerk verwerkt. Een collocatienetwerk geeft weer hoe vaak en op welke afstand een woord zich bevindt rondom de zoekterm of het lemma. Het aantal collocaties verschilt per zoekterm en hangt ook af van de instellingen

die gebruikt worden. Voor deze scriptie is er meestal een contextspanne van tien woorden direct links van het lemma en tien woorden direct rechts naast het lemma gebruikt. In sommige gevallen zijn dit vijf woorden, maar dat staat altijd duidelijk aangegeven in de bijschriften van de afbeeldingen van de collocatieanalyses. De collocatiefrequentie verschilt per corpus. In sommige gevallen is er een corpus van duizenden recensies gebruikt, en soms gaat het om een corpus met maar zeventig recensies. De collocatiefrequentie ligt in het eerste geval een stuk hoger dan in het tweede geval. De laatste belangrijke instelling is de Mutual Information-score (MI-score) en voor alle collocatieanalyses is een MI-score van >3 toegepast. In handleidingen van #LancsBox was geen definitie van deze score te vinden, maar op de website van een soortgelijk programma genaamd Sketch Engine staat wel een definitie: “The Mutual Information score expresses the extent to which words co-occur compared to the number of times they appear separately. MI Score is affected strongly by the frequency, low-frequency words tend to reach a high MI score which may be misleading. This is why Sketch Engine allows setting a frequency limit so that low-frequency words can be excluded from the calculation.”

Collocatieanalyses zijn nuttig omdat ze inzicht verschaffen over de mening en associaties van lezers met betrekking tot de zoekterm Anne. Bekendheid is onlosmakelijk verbonden met Anne en hoe zij geconstrueerd is binnen verschillende talen en culturen, dus welke woorden mensen gebruiken om haar te beschrijven en waarmee ze geassocieerd wordt schetst een beeld van het imago dat ze heeft binnen verschillende vertalingen en culturen. In dit geval zal er een distant reading worden uitgevoerd in de vorm van een collocatieanalyse, met het lemma “Anne”. Voor iedere taal zal een collocatieanalyse uitgevoerd worden met als lemma “Anne” of een vertaling van haar naam. Voor de Engelse vertalingen geldt dat er per

vertaling een analyse wordt uitgevoerd, omdat er over deze vertalingen de meeste recensies geschreven zijn en het een stuk overzichtelijker is om de vertalingen van Susan Massotty en Barbara Mooyaart-Doubleday gescheiden te houden. Daarnaast kan er op deze manier ook onderzocht worden of lezers een heel ander beeld krijgen van Anne door de verschillende vertalingen. Hoewel een close reading ongeschikt is voor een lemma met zoveel collocaties, kan er wel een selectie van de recensies geanalyseerd worden door middel van een close reading. Dit zal gebeuren met een klein deel van Engelstalige recensies over de vertalingen van Massotty en Mooyaart-Doubleday.

3.4.2 Concordantie over de onbepaaldheid van Anne en *Het Achterhuis*

Om inzicht te krijgen in de onbepaaldheid van Anne en haar dagboek, zullen er concordanties worden uitgevoerd in #LancsBox met de functie KWIC. Een concordantie is een overzicht van zinnen waarin een bepaald lemma voorkomt. De zinnen kunnen gesorteerd worden op alfabet, waardoor het bijvoorbeeld makkelijk te zien is welk woord er vaak direct voorafgaat aan het lemma. Er kan ook gekeken worden naar andere posities van woorden om het lemma heen. De lemma's die gebruikt worden om de onbepaaldheid van Anne en haar dagboek te onderzoeken zijn "uncertain*", "perhaps" en "maybe". Voor elk van deze termen wordt een aparte concordantie uitgevoerd. De bevindingen van de concordanties zullen ondersteund worden door uittreksels van recensies.

3.5 Derde deelvraag: close reading en distant reading

De derde en laatste deelvraag is als volgt: in hoeverre zijn lezers zich ervan bewust dat ze een (indirecte) vertaling hebben gelezen en hoe beoordelen ze de vertaling? Om antwoord te krijgen op deze vraag wordt gekeken naar recensies waarin verwezen wordt naar

vertalen. Dit gebeurt met het lemma “transl*” en vertalingen daarvan. Ook zal er gezocht worden naar verwijzingen naar herschrijven. Hoewel er veel meer recensies zijn over de Engelse vertalingen dan over de andere vertalingen, is het zonde om de andere recensies compleet buiten beschouwing te laten aangezien ook daar interessante observaties over vertalen tussen kunnen zitten. Eerst zal in kaart worden gebracht in welk percentage van de recensies er naar vertalen wordt verwezen binnen de verschillende talen en binnen de verschillende vertalingen per taal. Deze recensies worden verwerkt in een aparte corpus en geüpload naar #LancsBox (Brezina et al.). Een collocatieanalyse met het lemma “transl*” wordt uitgevoerd voor de Engelse vertalingen en niet voor de andere vertalingen, omdat daar niet genoeg data van beschikbaar is. Om de bevindingen uit de distant reading te kunnen onderbouwen, wordt er ook een close reading uitgevoerd. Eerst wordt voor bovengenoemde recensies aangegeven of ze positief, negatief of neutraal zijn. Dit gebeurt door close reading-technieken toe te passen op de geschreven recensies waarin wordt verwezen naar vertalen, en te kijken of er overwegend positieve of negatieve uitingen in staan over de gelezen vertaling van *Het Achterhuis*. Het kan ook zo zijn dat lezers neutraal tegenover de vertaling staan en bijvoorbeeld alleen benoemen dat ze een vertaling hebben gelezen of dat het dagboek vaak vertaald is. Vervolgens worden er uittreksels van recensies toegelicht om de bevindingen uit de close reading aan te tonen. Toch zijn ook de sterrenratings belangrijk voor het beantwoorden van de derde deelvraag, omdat deze de verschillen in lezerswaardering per vertaling duidelijk weergeven. Het kan nuttig zijn om te kijken of de bevindingen van de distant en close readings overeenkomen met de waarderingen die zijn gebleken uit de sterrenratings.

3.6 Conclusie

In dit hoofdstuk is de onderzoeksmethode van deze scriptie toegelicht. De sterrenratings worden onderzocht en de gemiddelde waardering per taal wordt weergegeven in een tabel. Het onderzoek naar de bekendheid van Anne en haar dagboek wordt uitgevoerd door middel van een collocatieanalyse. Deze distant reading wordt ondersteund door een close reading van een selectie van de geschreven recensies waarin de zoekterm Anne voorkomt. De onbepaaldheid van Anne en haar dagboek wordt ook onderzocht in een distant reading, alleen dit keer in de vorm van een concordantie. De drie zoektermen “uncertain(ty)”, “perhaps” en “maybe” worden apart onderzocht. In hoeverre lezers zich bewust zijn van vertaling wordt onderzocht door zowel een distant als een close reading uit te voeren. In hoofdstuk 4 worden de resultaten van deze analyses gepresenteerd en besproken.

Hoofdstuk 4: Resultaten en discussie

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zullen de resultaten van de methode en analyse zoals beschreven en toegelicht in hoofdstuk 3 worden besproken. Dit gebeurt aan de hand van een soortgelijke opbouw als het vorige hoofdstuk, namelijk per deelvraag. De hoeveelheid verzamelde data voor de eerste deelvraag is te veel om te analyseren door middel van een close reading, daarom wordt om deze vraag te beantwoorden een distant reading toegepast (zie paragraaf 4.3.1). Bij de tweede deelvraag ligt de focus niet op bekendheid, maar op onbepaaldheid. Een distant reading voor de data van deze deelvraag is wat ingewikkelder, omdat er meerdere zoektermen gebruikt worden. Een close reading is daarom geschikter (zie paragraaf 4.4). De derde deelvraag verschaft inzicht in het lezersbewustzijn van vertaling. Hoewel er een distant en een close reading uitgevoerd zullen worden om deze deelvraag te beantwoorden (zie paragraaf 4.5), zijn ook de sterrenratings belangrijk voor het beantwoorden van deze vraag, omdat ze duidelijk aantonen hoe lezers de gelezen vertaling beoordelen. Daarom presenteer ik in paragraaf 4.2 eerst een analyse van de sterrenratings.

4.2 Analyse van de sterrenratings

4477 recensies zijn beoordeeld met een rating op een schaal van één tot vijf sterren, zoals te zien is in tabel 2. Dit betekent dat 95,81% van de recensies die deel uitmaken van de totale bruikbare dataset (4673 recensies) voorzien is van een sterrenrating.

	1	2	3	4	5	aantal ratings	gemiddelde
<i>Duits</i>	1 (0,65)	3 (1,96)	8 (5,23)	58 (37,91)	83 (54,25)	153	4,43
<i>Engels</i>	308 (8,46)	345 (9,48)	533 (14,65)	967 (26,57)	1486 (40,84)	3639	3,82
<i>Frans</i>	0 (0,00)	5 (5,81)	12 (13,95)	28 (32,56)	41 (47,67)	86	4,22
<i>Italiaans</i>	1 (0,90)	6 (5,41)	11 (9,91)	33 (29,73)	60 (54,05)	111	4,43
<i>Nederlands</i>	0 (0,00)	10 (5,88)	30 (17,65)	76 (44,71)	54 (31,76)	170	4,02

<i>Portugees</i>	2 (1,20)	5 (3,01)	18 (10,84)	40 (24,10)	101 (60,84)	166	4,4
<i>Spaans</i>	2 (1,32)	5 (3,31)	25 (16,56)	50 (33,11)	69 (45,70)	151	4,19
<i>Welsh</i>	0 (0,00)	2 (100)	0 (0,00)	0 (0,00)	0 (0,00)	1	2
						4477	3,93875

Tabel 2. Overzicht van de sterrenratings, het aantal keren dat een rating is toegekend, de proportionele frequentie van een rating tussen haakjes en het gemiddelde aantal sterren dat aan het origineel of vertalingen is gegeven per taal

Welsh heeft één rating en op basis van een enkele recensie kunnen geen conclusies worden getrokken, dus deze recensie wordt buiten beschouwing gelaten. Wat vrij snel opvalt is dat Engels het laagste gemiddelde van de talen kent, namelijk 3,82 sterren. Wellicht ligt dat aan het feit dat het ook de taal is waar de meeste recensies over zijn geschreven, waardoor er meer ruimte voor nuance is dan bij een lager aantal recensies. Lezers van andere talen geven zelden of nooit een enkele ster aan een vertaling, terwijl dat bij lezers van de Engelse vertalingen 308 keer is gebeurd. Wel worden ratings met één ster bij de Engelse vertalingen het minst vaak toegekend van alle mogelijke ratings (8,46%), en zijn 40,84% van de recensies beoordeeld met vijf sterren.

Het hoogste gemiddelde, 4,43 sterren, is toegekend aan de Franse vertalingen. Deze gemiddelden liggen niet heel ver uit elkaar, dus het origineel en de vertalingen worden vrij positief beoordeeld. Voor bijna alle talen geldt dat het percentage vijfsterrenratings het grootste deel van het totale aantal ratings vormt. De recensies over de Portugese vertalingen spannen op dit vlak de kroon; daar is ruim 60% van de toegekende ratings een vijfsterrenrating. Alleen de recensies over de originele Nederlandse uitgave vallen uit de toon als het aankomt op deze trend; hiervoor geldt dat bijna 45% van de ratings uit viersterrenratings bestaat, tegenover 32% vijfsterrenratings. Ook het gemiddelde waarmee de brontekst *Het Achterhuis* is beoordeeld, is aan de lage kant vergeleken met de andere talen uit de analyse. Op het gemiddelde van de Engelse vertalingen na, is de 4,02 voor de

Nederlandse uitgave van *Het Achterhuis* het laagste gemiddelde. Nederlanders lijken kritischer te zijn over de brontekst dan lezers van de vertalingen zijn over de vertaling die ze hebben gelezen.

Verreweg de meeste recensies horen bij de Engelse vertalingen van Barbara Mooyaart-Doubleday en Susan Massotty, en op basis van de sterrenratings die bij die recensies horen kan er een vergelijking worden gemaakt tussen de receptie en waardering van beide vertalingen. Zo maken er 1731 recensies over de vertaling van Massotty deel uit van de dataset, tegenover 2020 recensies over Mooyaart-Doubledays vertaling. Beide vertalingen kennen dus een aanzienlijk aantal recensies, waardoor het interessant is om een vergelijking tussen de beoordeling van beide vertalingen te trekken.

	1	2	3	4	5	aantal ratings	gemiddelde
<i>Massotty</i>	16 (0,97)	45 (2,74)	185 (11,26)	513 (31,22)	884 (53,80)	1643	4,34
<i>Mooyaart-Doubleday</i>	292 (14,65)	300 (15,05)	347 (17,41)	452 (22,68)	602 (30,20)	1993	3,39

Tabel 3. Overzicht van de sterrenratings van de vertalingen van Massotty en Mooyaart-Doubleday, het aantal keren dat een rating is toegekend, de proportionele frequentie van een rating tussen haakjes en het gemiddelde aantal sterren dat aan de vertalingen is gegeven

Zoals te zien is in tabel 3 zit er in een verschil tussen het totale aantal recensies per vertaling en het aantal toegekende ratings van beide vertalingen. 88 recensies over de vertaling van Susan Massotty zijn niet beoordeeld met een rating, en ook bij 27 recensies over de vertaling van Mooyaart-Doubleday ontbreekt een rating. Aan Massotty's vertaling is op basis van 1643 recensies een gemiddelde rating van 4,34 toegekend, tegenover een gemiddelde rating van 3,39 op basis van 1993 recensies aan Mooyaart-Doubledays vertaling. Massotty's vertaling wordt bijna één complete ster hoger gewaardeerd dan de vertaling van Mooyaart-Doubleday; dat is een groot verschil op de beoordelingschaal van één tot vijf sterren die

Goodreads aan zijn gebruikers beschikbaar heeft gesteld. Op basis van alleen de ratings zijn de lezers een stuk positiever over Massotty's vertaling dan over de vertaling van Mooyaart-Doubleday.

Het gemiddelde dat wordt gegeven aan de vertaling van Massotty komt meer overeen met de gemiddelden die andere talen hebben ontvangen van lezers. Hierboven werd al genoemd dat 308 lezers van de Engelse vertalingen één ster hebben gegeven aan de vertaling die ze hebben gelezen, en nu blijkt dat dat gaat om zestien recensies over Massotty's vertaling en 292 recensies over Mooyaart-Doubledays vertaling. De zestien recensies maken iets minder dan een procent uit van het totale aantal recensies met rating die bij de vertaling van Massotty horen, hoewel dat voor de vertaling van Mooyaart-Doubleday anders is. Daar zijn de 292 éénsterrenratings goed voor 14,65% van het totale aantal ratings. De waardering voor Massotty's vertaling ligt een stuk hoger dan de waardering voor Mooyaart-Doubledays vertaling, als er alleen gekeken wordt naar de sterrenratings. In de close en distant reading die worden uitgevoerd om deelvraag drie te beantwoorden (zie paragraaf 4.5), zal ook worden gekeken of de waardering die blijkt uit de sterrenratings overeenkomt met de mening die naar voren komt in de recensies met lopende tekst.

4.3 Analyse over de bekendheid van Anne Frank en *Het Achterhuis*

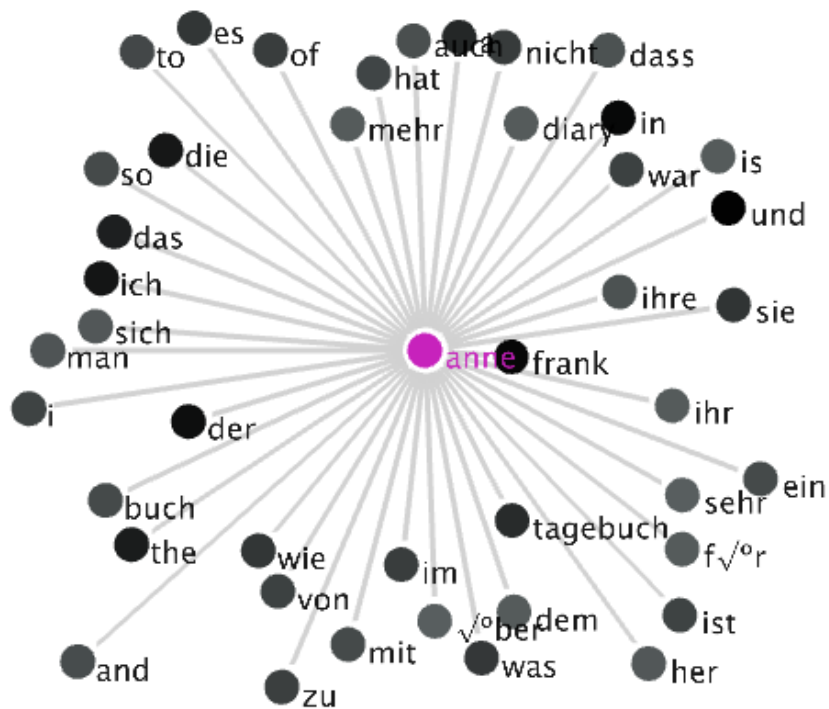
4.3.1 Distant reading

Om te kunnen zeggen in hoeverre de bekendheid van Anne Frank de lezerspercepties van lezers van *Het Achterhuis* beïnvloedt, is een distant reading uitgevoerd. De methode die gebruikt is voor de distant reading is een collocatieanalyse, uitgevoerd in het programma #LancsBox (Brezina et al.). De Engelstalige recensies over de Engelse vertalingen zijn

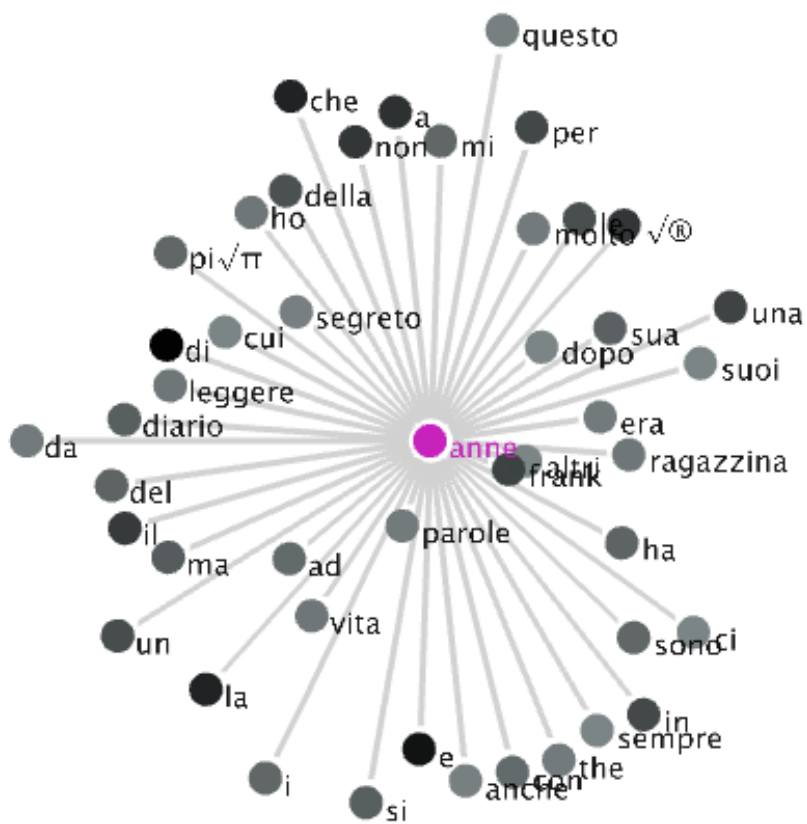
geüpload naar #LancsBox, waar ze samen een corpus vormen. In dit corpus kon vervolgens gezocht worden naar zoektermen die relevant zijn voor de bekendheid en onbepaaldheid van Anne en haar dagboek. Bij de collocatieanalyse gaat het om woorden die zich regelmatig bij het lemma in de buurt bevinden, maar ook een woordenlijst die laat zien hoe vaak een woord voorkomt in het corpus kan nuttig zijn en overzicht bieden.

Om meer informatie te verkrijgen over de bekendheid van Anne Frank en *Het Achterhuis*, is ervoor gekozen om haar eigen voornaam als zoekterm te gebruiken. In de complete dataset komt “Anne” 4841 keer voor. Een close reading uitvoeren aan de hand van deze resultaten is tijdrovend en niet realistisch, daarom wordt voor iedere taal een distant reading uitgevoerd. Voor de Engelse vertalingen wordt voor een kleine selectie van de recensies over de Engelse vertalingen ook een close reading uitgevoerd. In de lopende recensies over de Engelse vertalingen komt haar naam 3945 keer voor. In dit geval zijn alleen de Engelstalige recensies over Engelse vertalingen in het corpus opgenomen, omdat over deze vertalingen verreweg het meest geschreven is. Daarnaast heet Anne in het Spaans niet Anne, maar Ana. Het is dus overzichtelijker om de talen gescheiden te houden, al is het de vraag of er van de andere talen en vertalingen genoeg data is om een collocatieanalyse mee uit te voeren. Per taal is daarom een collocatieanalyse met als lemma “Anne” of een vertaling van haar naam uitgevoerd, om te kijken of en wat voor data dit op zou brengen. Afbeeldingen 1 tot en met 6 bieden visuele weergaven van de in #LancsBox uitgevoerde collocatieanalyses, te beginnen met Nederlands, Frans, Duits, Italiaans, Spaans en Portugees². Engels volgt later omdat daar veel meer data van beschikbaar is.

² Bij het downloaden van de data via i-Analyzer of bij het overzetten van het csv-bestand naar het excelbestand zijn sommige leestekens veranderd in een meervoud van leestekens. Helaas lukt het niet om ze met het ingebouwde filter van #LancsBox uit de analyse te filteren.

Afbeelding 3: Collocaties met “Anne” in de recensies over de Duitse vertalingen, met tien woorden direct voor en na het lemma als contextspanne, een Mutual-Information-score van >3 en een collocatiefrequentie van 15

Afbeelding 4: Collocaties met “Anne” in de recensies over de Italiaanse vertalingen, met tien woorden direct voor en na het lemma als contextspanne, een Mutual-Information-score van >3 en een collocatiefrequentie van 8

Veel collocaties uit bovenstaande analyses zijn voorzetsels, voornaamwoorden, bijwoorden of andere woorden die op zichzelf weinig tot niets betekenen. Toch komen er wel een aantal interessante collocaties aan bod. “Bien” (goed) uit afbeelding 2 kan wijzen op een direct oordeel over Anne Frank, maar hier is geen voorbeeld van te vinden in de lopende Franstalige recensies. Het woord “bien” wordt hoogstwaarschijnlijk gebruikt om te verwijzen naar het boek. Een andere optie is wellicht hetzelfde als hoe Nederlanders soms “(maar) goed” gebruiken om een zin mee te beginnen of te eindigen.

Er zijn nog wat collocaties die mogelijk te maken hebben met de bekendheid van Anne en haar dagboek binnen een bepaalde taal of cultuur, bijvoorbeeld: “segreto” (geheim, zie afbeelding 4), “familia” (familie, zie afbeelding 5) en “pensamientos” (gedachten, zie afbeelding 5). Recensies over het Nederlandse origineel leveren onder andere de volgende collocaties op in afbeelding 1: “Margot”, “vader”, “schrijft”, “boek”, “lezen”, “leven” en “verhaal”. Hieruit blijkt dat lezers van het Nederlandse dagboek Anne snel in verband brengen met haar familie en dat schrijven en lezen een grote rol speelt binnen hun associatie met Anne en het dagboek. In afbeelding 5 komt de collocatie “historia” (verhaal) naar voren, net als “vida” (levens(lang)). Collocaties die verwijzen naar ‘leven’ en ‘verhaal’ komen binnen twee van de zes uitgevoerde collocatieanalyses voor; deze verwijzingen zijn dus niet uniek voor het Nederlands of het Spaans. De collocatie “vida” (leven) komt ook voor in afbeelding 6, hoewel “verhaal” daar met de gebruikte instellingen niet als collocatie tevoorschijn komt.

De zelfstandige naamwoorden “leven” en “verhaal” zijn interessant, aangezien het dagboek een deel van Annes leven beschrijft, maar mensen er ook naar verwijzen als een verhaal.

Haar dagboek of leven een verhaal noemen is niet fout (in deze scriptie wordt ook meerdere malen gerefereerd aan haar leven als een verhaal) maar het creëert wel enige afstand tussen de lezer en de realiteit: het dagboek is namelijk geen fictie. Volgens Sidonie Smith en Julia Watson wordt het genre dagboek gekenmerkt door het alledaagse en observaties van emotionele reacties die worden vastgelegd, waarmee het zich onderscheidt van fictie.

Daarnaast is een belangrijk aspect van een dagboek dat er een gebrek aan voorkennis is; de schrijver kan niet vooruitblikken op het plot van zijn/haar leven, waardoor het verloop van het dagboek een verrassing is voor zowel de schrijver als de lezer (193). Dit is overduidelijk het geval bij Annes dagboek: ze is op een willekeurige dag begonnen met schrijven en toen ze voor de laatste keer in haar dagboek schreef wist ze niet dat dat de laatste keer was.

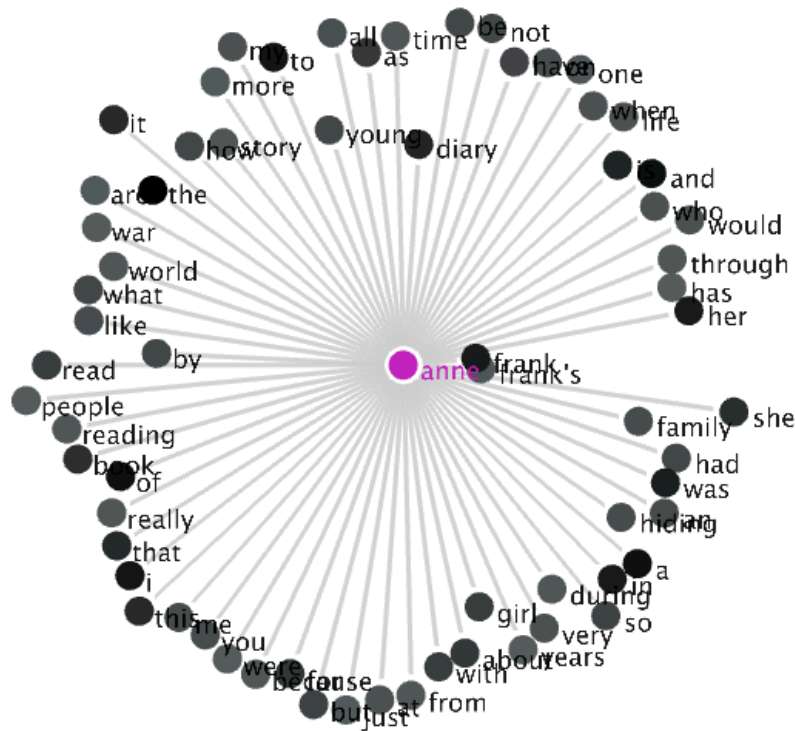
Philippe Lejeune beweert dat de dood soms een schrijver is, waar hij mee bedoelt dat het einde van Annes dagboek pas definitief was toen zij stierf (245). Ook de andere genres waar *Het Achterhuis* onder valt benadrukken dat het dagboek geen fictie is: life writing, ego document, atrocity testimony en Holocaustliteratuur (Smith & Watson 193; Lina Spies 8; Martin S. Dworkin 25; Katherine Wilson 32-33; Simone Schroth 236).

Als de dataset zou bestaan uit meer lopende recensies van deze talen zouden de resultaten een stuk representatiever zijn, en zouden er ook conclusies getrokken kunnen worden op basis van deze collocatieanalyses. Ook in combinatie met de sterrenratings bijvoorbeeld, en dan zou er zelfs een close reading per taal uitgevoerd kunnen worden. Binnen deze scriptie is dat niet haalbaar, maar meer onderzoek naar de bekendheid van Anne Frank en *Het Achterhuis* binnen het Frans, Spaans, Duits, Portugees en Italiaans of andere talen is dus niet onmogelijk en zou zeker een aanvulling zijn. Van de Franse vertalingen is bijvoorbeeld bekend dat de vertaalstrategie van Tylia Caren en Suzanne Lombard verschilde van de

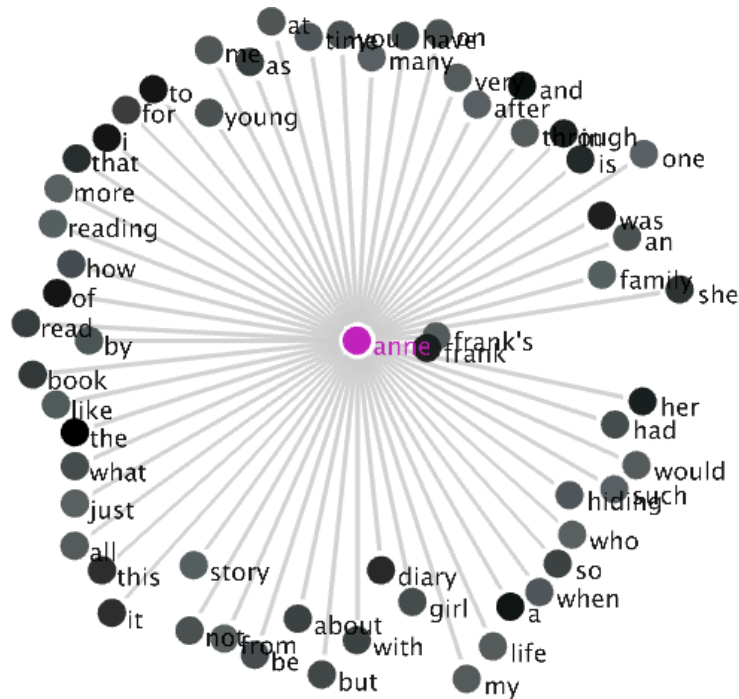
strategie die Philippe Noble en Isabelle Rosselin-Bobulesco. De vertaalsters van de eerste vertaling vertaalden een jeugdboek, terwijl Noble en Rosselin-Bobulesco zich zeer bewust waren van de veranderde context omtrent het dagboek, en zij vertaalden een historisch document (Noble 9-10). Het zou interessant zijn om door middel van onderzoek te kijken of de verschillende strategieën terug te zien zijn in de receptie van beide vertalingen, of om te kijken naar de manier waarop Anne bekendstaat onder lezers van deze vertalingen.

4.3.2 Distant reading recensies Engelse vertalingen

Afbeelding 7, 8 en 9 zijn visuele weergaven van de collocatieanalyses die zijn uitgevoerd met het lemma “Anne” binnen de Engelstalige recensies over de Engelse vertalingen. Afbeelding 7 is een collocatieanalyse van alle recensies over de Engelse vertalingen. De recensies van Susan Massotty en Barbara Mooyaart-Doubleday zijn in afbeeldingen 8 en 9 verwerkt, om een visueel overzicht van de collocaties bij het lemma “Anne” per vertaling te bieden. Op die manier zijn verschillen tussen de meningen over Anne op basis van beide vertalingen in één oogopslag duidelijk zichtbaar en kan er een vergelijking tussen de resultaten van de twee analyses worden gemaakt. De collocatiefrequenties verschillen per vertaling, 85 tegenover 110, maar de analyse over Mooyaart-Doubledays vertaling bevat 63 collocaties en de analyse over Massotty’s vertaling bevat 61 collocaties. Die aantallen liggen dichtbij elkaar en zorgen daardoor voor een eerlijke vergelijking.

Afbeelding 7: Collocaties met “Anne” in de recensies over de Engelse vertalingen, met tien woorden direct voor en na het lemma als contextspanne, een Mutual-Information-score van >3 en een collocatiefrequentie van 175

Afbeelding 8: Collocaties met “Anne” in de recensies over Massotty’s vertaling, met tien woorden direct voor en na het lemma als contextspanne, een Mutual-Information-score van >3 en een collocatiefrequentie van 85

onderduiken is een veel groter thema waar Anne vaak aan refereert. Dit kan een verklaring zijn voor de afwezigheid van de collocatie “war” in de recensies over de vertaling van Massotty.

Andere collocaties die met elkaar te maken hebben zijn “family” en “people”. Deze komen beide voor in de analyse over de recensies die horen bij de vertaling van Mooyaart-Doubleday; “people” is niet aanwezig in de analyse over recensies van Massotty’s vertaling. “Family” en “people” zeggen iets over de relatie tussen Anne en haar familie en mensen in het algemeen, maar er worden geen specifieke familieleden of namen vaak genoeg genoemd om terug te komen in de analyses. Anne wordt in verband gebracht met haar familie, waarschijnlijk omdat ze met hen ondergedoken zat en het lot van haar familie ook bekend is. Otto Frank heeft natuurlijk een prominente rol gespeeld bij de publicatie van Annes dagboek, dus het zou niet vreemd zijn geweest als zijn naam als collocatie uit deze analyses was gekomen. Wel wordt er verwezen naar “Frank(’s)”, wat ook betrekking op Otto kan hebben, maar dat is niet met zekerheid te zeggen omdat Annes achternaam natuurlijk ook Frank is.

Een ander thema dat terugkeert in de analyses is tijd, namelijk in de vorm van de collocaties: “time”, “during” en “years”. Deze kunnen betrekking hebben op verschillende dingen, bijvoorbeeld: de duur van het dagboek, het onderduiken, Annes leven, de oorlog of de tijd die verstreken is sinds haar dood en de publicatie van het dagboek.

Hoewel de recensies over de vertaling van Massotty niet precies dezelfde collocaties opbrengen als de recensies over Mooyaart-Doubledays vertaling, zijn er geen grote of

duidelijke verschillen te zien. Sowieso bestaat de dataset uit meer recensies over de vertaling van Mooyaart-Doubleday dan uit recensies over Massotty's vertaling, wat kan verklaren waarom sommige collocaties voorkomen in afbeelding 9 maar niet in afbeelding 8.

4.3.3 Close reading

Hoewel de dataset te veel verwijzingen naar Anne bevat om een close reading van alle recensies waarin het lemma voorkomt uit te voeren, kan er wel een close reading worden gedaan met een selectie van de dataset. Binnen het programma #LancsBox verschijnt er door twee keer met de rechtermuisknop te klikken op een collocatie een overzicht van recensies waarin de collocatie voorkomt. De eerste vijftig recensies waarin de collocatie "war" voorkomt zijn geselecteerd voor een close reading. Er is gekozen voor "war" omdat Anne sterk geassocieerd wordt met de Tweede Wereldoorlog, zo wordt ze vaak al gezien als een boegbeeld of symbool voor de (joodse) slachtoffers. Onderduiken gebeurde veel tijdens de oorlog, maar het concept onderduiken is een stuk minder breed en oorlog omvat veel meer. Hieronder staan per vertaling twee recensies waarin de collocatie "war" binnen tien woorden voor of na het lemma Anne voorkomt. In onderstaande uittreksels staan de zoekterm en collocaties die ook voorkwamen in de analyse dikgedrukt.

- (1) This is the diary of the most courageous fourteen-year-old girl to ever live. Anne Frank lived during the time of World **War** II, when you could be killed or put in a concentration camp for being Jewish -- or for not being blue-eyed and blonde. Hitler was ignorant in thinking that those with blue eyes and blonde hair were of the superior race, and anyone else should be killed. Anne and her **family** went into **hiding** in 1942 and managed to hide for over two years. This is a really good **book** to read if

you want to learn more about World **War** II, or simply about being courageous and living a life in **hiding**. Also, not only is this novel about the **war** but also about how Anne grows up and discovers **life** and writing. (review_21232419; Mooyart-Doubleday)

(2) Anne Frank's diary was a poignant look into the mind of a teenage girl who went into hiding during World **War** II. Anne is vivacious, with many hopes, dreams, and fears. Ultimately, Anne believes in the spirit of humanity, that everyone is good at heart. It is unfortunate that Anne died within the concentration camps. This diary should not be taken as the face of all the six million Jews who were slaughtered during the Holocaust, however it certainly puts a human face on the statistics. Anne's diary shows just what a waste mass murder is. I feel this is a **book** everyone should read, to aid in Never Forgetting (review_52533382; Mooyart-Doubleday)

(3) This **book** is incredible, not only for the first hand account of Jewish experiences in the Second World **War**, but for Anne's actual writing talent, which I find amazing in someone so young. I can't help wondering what the world has missed out on because she died before she fully realised her potential as a writer. (review_23363264; Massotty)

(4) Anne's diary is a rare artifact that doesn't treat the **war** and genocide as much as it treats hormones and new love. This is a girl who managed to be just that, a young girl, in a world filled with chaos and pain, loss and isolation. There is a powerful wall erected around her. She is a miracle in her innocence and optimism. (review_1600091820; Massotty)

De focus van de recensies in uittreksels (1)-(4) ligt op de oorlog, op wat Anne en haar dagboek hebben betekend na de oorlog en waar *Het Achterhuis* voor dient. Zoals de schrijver van uittreksel (2) al zegt, draagt het dagboek bij aan het niet vergeten van de Tweede Wereldoorlog. Een boodschap die vaker terugkomt in de recensies: het dagboek is volgens lezers erg geschikt om meer te leren over de oorlog en om de oorlog niet te vergeten.

Als het over Anne gaat, noemen de recensenten voornamelijk haar leeftijd en haar schrijfstijl. Dit is op zich niet vreemd aangezien de nadruk van de Engelse vertalingen wat meer op haar leeftijd ligt dan bij het Nederlandstalige origineel. Dit kan verklaard worden door de titel van de vertalingen, *The Diary of a Young Girl*, dit is namelijk geen (letterlijke) vertaling van “het achterhuis” en benadrukt juist dat Anne jong was toen ze haar dagboek schreef. Woorden die worden gebruikt om Anne te omschrijven zijn “vivacious” (levendig) en “a miracle” (een wonder). De schrijvers van de vijftig recensies zijn veelal positief over Anne. Misschien komt dat omdat de connectie met de oorlog die in al deze recensies aanwezig is, lezers doet herinneren aan Annes leeftijd en onschuld, en wordt ze daardoor automatisch in een positief daglicht gezet. Als er gekeken wordt naar uittreksels (1)-(4) lijkt er geen verschil te zitten in de manier waarop lezers van Massotty’s vertaling en lezers van Mooyaart-Doubledays vertaling denken over Anne, al zijn deze vier recensies natuurlijk niet representatief voor alle lopende recensies die geschreven zijn over de Engelse vertalingen.

Uittreksels (5)-(8) zijn voorbeelden van recensies waarin de collocatie “family” voorkomt. Er is gekozen om dieper in te gaan op de collocatie “family”, in plaats van bijvoorbeeld “people”, omdat Anne met haar familie ondergedoken zat en haar vader een grote rol heeft

gespeeld bij de publicatie van haar dagboek. "People" is wat vager en onduidelijker, terwijl de meeste mensen zelfs zonder het dagboek te hebben gelezen een familielid van Anne kunnen opnoemen. Haar familie is concreet en daar wordt ze logischerwijs vaak mee in verband gebracht. Ook in dit geval zijn de eerste vijftig recensies waarin de collocatie "family" voorkomt geselecteerd voor de close reading. Hieronder staan per vertaling twee recensies waarin de collocatie "family" voorkomt binnen een contextspanne van tien woorden voor of na het lemma "Anne".

(5) A **book** everyone should read to see first hand (so to speak) how **life** was for the Jewish people who went into **hiding** during World **War** II. I must say while reading this I couldn't help but think what would have happened if Anne and her **family** survived the **war**, would she have published her diary in full? I also picked up the Definitive Edition of this **book** while I was reading this one just to see what was edited out. (review_90823287; Mooyaart-Doubleday)

(6) This **book** is literally the diary of a young jewish girl, Anne Frank, who is forced into **hiding** with her **family** during the Nazi occupation of the Netherlands. I find this **book** is HUGELY romanticized. Sure the idea of a 13 year old girl's diary that was written during world **war** 2 and the fact that this girl happened to be **hiding** from the Nazi's is a great idea, but in reality it's actually not. Everyone talked about this **book** as "oh it's such a classic!" you look it up online and all you find is how wonderful this little **book** is. The **book** is actually extremely boring, I almost fell asleep reading every chapter, literally. Yes of course it's very sad that this happened, the whole idea of world **war** 2 is sad, but that doesn't change the fact that this is just a diary. Just a girl writing down her thoughts in no particular style, just doing it because the journal was a gift for her

13th birthday. And if I didn't even read the afterword, which I usually don't, I wouldn't of even known what happened to her.. so the set up on that is a fail. This is a good book for history.. and that's about it. (review_94392671; Mooyart-Doubleday)

(7) A great if not sad read. This book was written by a Anne Frank a teenager in **hiding** with her **family** and friends at the height of WWII and German oppression of the Jewish culture. Anne was surpriseingly pragmatic for a person so young at the **time**. She had a very healthy way of looking at things and using the diary as her outlet was a very adult thing to do. Even during all the hard days, there were times of levity and joy. They found time to celebrate birthdays and holidays. You could truly understand how it was the little things in **life** that really got them through. Anne also spoke of her burgeoning romance with a sixteen year old who was the son of some family friends who were also in hiding with the Franks. In so many ways she was just your average teenager. (review_63887585; Massotty)

(8) The account, in diary format, of Anne's experiences and thoughts before and **during** the two **years** the **family** spent in hiding during WWII. In fairness, I have to say I have absolutely no idea how I would respond were I put in the situation that Anne experienced. The fear and anxiety must have been tremendous. That being said, there were parts of this when I felt as if she was whining about circumstances. Other times I found myself wondering if it was really the musings of a 14 year old. I know I read this years ago but didn't remember anything other than the fact of Jewish **family** in **hiding** during the **war**. Since Anne's father was the only member of the immediate **family** to survive the **war**, he had a part in the release of the **book**. I found

myself wondering what his thoughts were as it was being translated and prepared for publication. Not one of my favorites. (review_116277127; Massotty)

Familie wordt genoemd in de recensies, maar vaak om aan te geven dat Anne ondergedoken zat met haar familie. Veel lezers die een recensie achterlaten op Goodreads zijn geneigd eerst een samenvatting van het gelezen boek te geven voordat ze overgaan tot hun oordeel. In de meeste recensies wordt dan ook niet ingegaan op familieleden of de band die Anne had met haar familie. De auteur van uittreksel (7) omschrijft wel hoe de onderduikers, en dus de familie Frank, zich redden terwijl ze ondergedoken zaten: ze vierden verjaardagen, feestdagen en focusten zich op de kleine dingen in het leven om de dagen door te komen. In uittreksel (8) wordt Otto Frank genoemd, omdat deze lezer van Mooyaart-Doubledays vertaling zich afvraagt hoe hij dacht over de vertaling(en) en publicatie van het dagboek. Anne zelf wordt omschreven als “surprisingly pragmatic”, “average teenager”, “whining about circumstances” en “just a girl writing down her thoughts in no particular style”.

Uittreksels (6) en (8) bevatten niet bepaald positieve meningen over Anne en *Het Achterhuis*, hoewel uittreksel (6) nog een stuk negatiever is. De schrijver van deze recensies geeft aan bij vrijwel ieder hoofdstuk bijna in slaap te vallen, hij/zij snapt dan ook niet waarom mensen zo lyrisch zijn over een dagboek. Ook verbaast de schrijver zich erover dat pas in het nawoord staat wat er na het dagboek met Anne en haar familie is gebeurd. Het dagboek is enkel goed voor geschiedenis. Uittreksel (6) is een recensie over de vertaling van Mooyaart-Doubleday en uittreksel (8) gaat over Massotty's vertaling. Ook in dit geval zitten er geen grote verschillen tussen de recensies over de beide vertalingen: uittreksel (5) is neutraal maar neigt naar het positieve, uittreksel (6) is negatief, uittreksel (7) is positief en uittreksel is

negatief. Voor iedere vertaling is er in dit geval één negatieve recensie en één overwegend positieve recensie. Niet iedereen is dus positief over Anne en haar dagboek, maar op basis van deze uittreksels kan niet gezegd worden dat Anne bekendstaat als een irritante tiener met een dagboek. Hetzelfde geldt voor uittreksels (1)-(4), op basis daarvan kan ook niet gezegd worden dat ze een jongvolwassen vrouw met een ongekend schrijftalent is. De gemiddelde mening over Anne is niet heel uitgesproken, de hele negatieve en hele positieve meningen compenseren elkaar weer, waardoor er sprake is van nuance.

4.4 Analyse over de onbepaaldheid van Anne Frank en *Het Achterhuis*

In het totale aantal bruikbare recensies komt “uncertain*” zestien keer voor, “perhaps” wordt tachtig keer gebruikt en “maybe” 155 keer. Dit zijn woorden die gerelateerd kunnen zijn aan de onbepaaldheid van Anne en *Het Achterhuis*, maar dat moet blijken uit een concordantie en een close reading van recensies waarin één van deze woorden voorkomt. De concordantie biedt inzicht in de vijf woorden die voor en de vijf woorden die na het lemma gebruikt worden. Een concordantie verschilt van een collocatieanalyse; er wordt namelijk geen visuele weergave gemaakt, maar de zinnen waarin het lemma voorkomt worden onder elkaar gezet zodat er een overzicht is van de woorden om het lemma heen. Op deze manier is makkelijk af te lezen waar lezers de ‘hedges’ “perhaps” en “maybe” voor gebruiken, of waar ze hun twijfel en onzekerheid over uitspreken door middel van “uncertain*”. Een concordantie is geschikt om snel patronen te ontdekken in data. Deze woorden kunnen iets zeggen over de onbepaaldheid van Anne en haar dagboek, omdat het modale bijwoorden zijn en deze regelmatig worden gebruikt voor ‘hedging’: om een uitspraak af te zwakken. Binnen #LancsBox kan met de KWIC-functie een concordantie

worden gemaakt. Ik heb voor “uncertain*”, “perhaps” en “maybe” aparte concordanties uitgevoerd, om te kijken waar lezers over twijfelen of ‘hedges’ voor gebruiken.

Het lemma “uncertain*” komt zestien keer voor in de lopende recensies over de vertalingen van Susan Massotty en Barbara Mooyaart-Doubleday. Wat opvalt is dat “Anne” maar één keer voorkomt binnen de contextspanne van vijf woorden links en vijf woorden rechts van het lemma. Een woord dat wel vaak gebruikt wordt in combinatie met “uncertain(ity)” is “fear”. Dit woord komt vijf keer voor, vier keer links van het lemma en één keer rechts van het lemma. Ook “frights”, “frightened” en “dread” komen rechts naast het lemma voor. Van de zestien keer dat “uncertain*” voorkomt, spreken lezers geen enkele keer twijfel of onzekerheid uit over Anne of haar dagboek, maar ze proberen zich te verdiepen in haar situatie en spreken over de angst en onzekerheid die Anne en haar familie gevoeld moeten hebben. “Anne” komt maar één keer voor binnen de contextspanne, uittreksel (9) is een citaat uit de desbetreffende recensie. Uittreksels (9)-(11) zijn voorbeelden van de manier waarop “uncertain*” gebruikt wordt.

(9) Her tales of rotten food, constant squabbles and the nagging fear associated with their confined environment are written with levity, yet tainted by **uncertainty** and dread. **Anne**'s story is a powerful one and despite the numerous stories I have read on this subject, still feels wholly original and extraordinarily compelling.

(review_9579645)

(10) It's a very intimate look inside a girls head at a time of great **fear** and **uncertainty**. Is it a completely unbiased look at the world during WWII? Of course not, it's someones

diary. (review_810599912)

(11) Absolutely terrifying experience reading through the life Anne and others had to go through during those two years of **uncertainty** and **fear**.. (review_2142121431)

In de concordantie van het lemma “perhaps” komt “Anne” twee keer links van het lemma voor, en één keer rechts. Uittreksels (12)-(14) zijn de drie gevallen waarin “Anne” binnen een contextspanne van vijf woorden voorkomt naast het lemma.

(12) I am speechless. This is an essential read for all as it puts in to perspective the impact the Holocaust had on everyday ordinary people, including a young girl like **Anne** Frank who was, **perhaps**, anything but ordinary. (review_3063525187)

(13) And were I atheist, I would probably be burned in the stark fire of hell for saying this: If more Jews had kept records of what happened during WWII and more people had dedicated their lives to the assiduous task of bringing them to light like Otto Frank did, **Anne** Frank's diary would **perhaps** only be another drop in the ocean. (review_1903247235)

(14) I do have to say that some passages felt... not genuine. **Perhaps Anne** was trying on different personas and opinions as she was developing and growing as a person but every now and again there'd be a passage that just didn't ring true. The diaries have been authenticated so I suppose it was all her work. (review_1985602222)

Uittreksel (12) bevat een positieve mening over Anne, en de schrijver gebruikt “perhaps” om te suggereren dat Anne allesbehalve gewoon was. In uittreksels (13) en (14) wordt twijfel geuit, in (13) over de status van *Het Achterhuis* en de schrijver zegt dat het dagboek waarschijnlijk een stuk minder populair en relevant zou zijn als meer joden dagboeken

hadden bijgehouden tijdens de Holocaust. In (14) wordt getwijfeld aan de echtheid en oprechtheid van het dagboek, en de schrijver gebruikt “perhaps” om een mogelijke reden voor de onoprechte passages iets af te zwakken.

Het woord “book” komt vier keer direct links naast het lemma voor, drie met de strekking dat mensen het boek niet uitgelezen hebben en/of er niet enthousiast over waren.

Uittreksels (15)-(17) zijn hier voorbeelden van. De schrijver van de overige recensie is van mening dat het boek verplicht gelezen zou moeten worden op de middelbare school, zodat de geschiedenis zichzelf wellicht nooit herhaalt.

(15) Ok, I'm going to look like a jerk, but transparency is sometimes the best route to humility. I KNOW her situation was extreme. I KNOW that I would not have behaved any better than Anne. I KNOW her story deserves attention because it puts a face on history that we dare not forget. However, the writing just seemed to me like so much whining about and secret berating of other people that I just got sick of it. I couldn't even finish the **book**. **Perhaps** had I persevered to the end I would have been rewarded. (review_182693934)

(16) I need to be honest with myself. It's been two years and I still haven't been able to finish this **book**. **Perhaps** autobiographical books are not my thing. Sorry Anne Frank. (review_1077641215)

(17) You have to understand, I give this book two stars, but I was eleven when I read it. No matter how adult-minded, I did not want to read this **book**. **Perhaps** I will re-read it some time :D (review_102530414)

In uittreksel (16) wordt “perhaps” gebruikt om een mogelijke reden aan te geven waarom de lezer het boek niet heeft uitgelezen. In (15) en (17) geven lezers door middel van “perhaps” aan dat ze het boek uiteindelijk misschien wel goed hadden gevonden, mits ze het hadden uitgelezen of op latere leeftijd opnieuw zouden lezen. Verder komen er, op lidwoorden en voorzetsels, geen worden bijzonder vaak voor in de contextspanne rondom het lemma “perhaps”.

In de concordantie van “maybe” met een contextspanne van vijf woorden links en rechts van het lemma, komt “anne” negen keer links van het lemma voor, en vier keer rechts van het lemma. Het gebruik van “maybe” in deze dertien recensies verschilt, maar wat het gros van deze recensies gemeen hebben is dat de mening die erin geuit wordt niet heel overtuigend is. De schrijvers weten niet zo goed wat ze van het dagboek moeten vinden. Drie voorbeelden hiervan zijn uittreksels (18)-(20).

(18) This was dumb. It wasn't what I was expecting - a dramatic story of being a Jewish girl in hiding during WWII. What I got instead were: thoughts about self-obsessed, entitled, judgmental, ugly girl who is so full of herself and complains about her living conditions (which didn't seem that bad compared to other people), hates her mom (She didn't give any valid reason for hating her nor does she attempt to repair the relationship), admires her dad but feels no connection towards him (which doesn't make sense at all), and the drama between her and Peter and some other Pete boy that she dreams about (I couldn't tell if they were the same person). Oh yeah, and a detailed description of her privates. Why she chose to include that in her personal diary is beyond me. I was surprised by how eloquent she was in her writing. So she

did have that going for her. But I reluctantly made myself think, well every person is different so we shouldn't expect us to all respond/be the same in each environment. And in Anne Frank's defense Some of my annoyed feelings came from the narrator Selma Blair . She read it in a tone like how I described **Anne** Frank above. **Maybe** if it was read like a sweet little girl I would have liked it much more.

(review_1751193931)

(19) I'm really torn on this one. On the one hand, the writing is absolutely amazing for a 13 to 15-year-old girl. Her vocabulary, syntax, and insight is incredible. Most modern American teenagers would be put to shame by Anne's ability. On the other hand, as a 47-year-old male reader, most of Anne's diary is pretty boring. She spends a good deal of words whining about her mother, then mooning over Peter, the only teenage boy sharing the annex with the hiding Jews. It's a diary. There's no narrative, no plot, and **Anne** is **maybe** the ultimate unreliable narrator since none of the other characters get a voice with which to defend themselves against her characterization of them. (review_807888038)

(20) I can't say that I liked this book because of it's subject matter. I wonder though if this book was not edited at a later date by someone else. It is just a feeling that I get when I read it. If not then **maybe** the time that **Anne** Frank spent on her own and in quietude may have caused her to write like she was looking down and into herself. Not sure. (review_1909733142)

De onbepaaldheid van Anne en *Het Achterhuis* komt van alle uittreksels die opgenomen zijn in deze scriptie het meest naar voren in uittreksels (18)-(20). De schrijver van (18) vindt het dagboek dom, maar geeft wel toe dat Anne welbespraakt was in haar schrijfstijl en dat

zijn/haar mening enigszins beïnvloed is door Selma Blair, de actrice die het luisterboek heeft ingesproken. In uittreksel (19) wordt gezegd dat Annes schrijftalent erg bijzonder is voor haar leeftijd, maar ook dat het boek vrij saai is voor 47-jarige man. Ook wordt gezegd dat Anne wellicht de meest onbetrouwbare spreker ooit is, aangezien geen van de mensen die voorkomen in haar dagboek zich kunnen verdedigen. In (20) wordt eigenlijk geen mening geuit; de schrijver kan het boek niet leuk noemen vanwege de inhoud, en twijfelt of het boek niet later geëdit is door iemand anders, maar dat weet hij/zij niet zeker. Er worden wat positieve punten genoemd, maar ook de negatieve kanten van Anne en het dagboek worden belicht. Een uitgesproken mening komt weinig voor. De recensies zijn zelf ook redelijk onbepaald. Volgens Martin S. Dworkin is dat niet heel vreemd:

Only in some grandly indefinite way can we speak of how this journal of one single young girl may effect the individuals who read it; of how it has come to incarnate the anguish of the shadowy, uncountable myriads of separate persons who were unspeakably degraded, tortured, and obliterated. And this indeterminacy is carried into the dramatized versions, with their inevitable transformations of the images the book evokes in each private, unique reading. (24)

Het gebrek aan een duidelijke mening of trend die voorkomt in de concordanties komt redelijk overeen met de collocatieanalyses over de bekendheid van Anne en het dagboek. Daarin worden wel bepaalde aspecten waar Anne om bekendstaat genoemd, zoals haar schrijfstijl en -talent. Ook wordt door lezers hier en daar wel benadrukt hoe ze is geconstrueerd: soms puberaal, soms erg volwassen. De analyses bevatten soms tegenstrijdigheden en meerdere meningen over Anne en haar dagboek. Lezers beschrijven niet dezelfde Anne, maar er komt juist steeds een andere Anne of een andere versie van Anne aan bod.

4.5 Analyse over het lezersbewustzijn van vertaling en beoordelingen van vertalingen

Er wordt binnen de dataset van 4673 bruikbare recensies, waarvan er 4665 geschreven tekst bevatten, 91 keer verwezen naar “transl*”. Dit betreft enkel de Engelstalige recensies, maar deze gaan niet uitsluitend over de Engelse vertalingen. Een deel van de 91 verwijzingen komt voor in drie recensies over het Nederlandse origineel, vijf recensies over de Duitse vertalingen, één recensie over een Italiaanse vertaling en één recensie over een Spaanse vertaling. In andere talen wordt ook wel eens verwezen naar vertalen, maar op kleinere schaal. Zo komt maar in één Nederlandstalige recensie het woord “vertaald” voor, en zo is “übersetzung” de enige Duitstalige verwijzing naar vertalen. Het Portugese “tradução” komt ook één keer aan bod, hoewel het Spaanse “traducción” twee keer in de dataset voorkomt. Dit zijn alle verwijzingen naar vertalen binnen de dataset.

Het lemma “transl*” is niet het enige lemma dat als zoekterm is gebruikt. Ook herschrijven en hervertalen zijn termen gerelateerd aan (indirect) vertalen en zijn dus van belang voor dit onderzoek, wat betekent dat er ook is gezocht naar “rewriting” en variaties daarop (lemma “rewr*”), evenals vertalingen van deze term. Er is niet specifiek gezocht naar “hervert*” of “retransl*” omdat de lemma’s “transl*” en “vert*” verwijzingen naar hervertalen al openbaren. De extra zoektermen leverden zes resultaten op, waarvan er vijf voorkomen in Engelstalige recensies: “rewrite”, “rewritten”, “rewrote” en tweemaal “rewriting”. In een Italiaanstalige recensie wordt het Italiaanse woord voor herschrijven, “riscrivere”, gebruikt. In tabel 4 is een overzicht van deze recensies te vinden; daarin is ook te zien over welke vertalingen deze recensies zijn geschreven.

Taal van uitgave	Vertaling/ editie	Totale aantal geschreven recensies per vertaling	Aantal verwijzingen naar vertalen/herschrijven per vertaling	Aantal recensies dat verwijzing(en) bevat per vertaling	Totale aantal geschreven recensies per taal
Duits	Pressler	174	9	6 (3,45)	183 (3,28)
Engels	Massotty	1729	35	32 (1,85)	
	Mooyaart-Doubleday	2015	49	42 (2,08)	3744 (1,98)
Italiaans	Pignatti	89	2	2 (2,25)	122 (1,64)
Nederlands	(brontaal)	191	4	4 (2,09)	191 (2,09)
Portugees	Vieira	72	1	1 (1,39)	172 (0,58)
Spaans	Puls	144	6	2 (1,39)	
	Salda	6	1	1 (16,67)	162 (1,85)
Totaal			107	90	4665 (1,93)

Tabel 4. Overzicht van de geschreven recensies met verwijzing naar vertalen, het aantal geschreven recensies per vertaling en taal, het percentage recensies met verwijzingen naar vertalen per vertaling en taal tussen haakjes

Het aantal recensies en het aantal verwijzingen komen niet met elkaar overeen, omdat sommige recensies meer dan één verwijzing bevatten. De 107 verwijzingen naar vertalen en herschrijven zijn verspreid over negentig recensies. Dit houdt in dat 1,93% van de 4665 recensies met lopende tekst een verwijzing naar vertalen of herschrijven bevat. Dit is weinig, maar niet uniek voor het corpus van *Het Achterhuis*. Haidee Kotze en Gys-Walt van Egdome hebben zich verdiept in lezersrecensies van *Harry Potter and the philosopher's stone* en *Het diner*. Hun corpus bestond uit 22 685 recensies, waarin 487 keer naar vertaling werd verwezen. Dit komt neer op 2,15%; al hebben zij niet gerekend met het aantal recensies waarin verwezen werd, maar met het aantal verwijzingen. 2,15% is iets meer dan 1,93%, wat erop wijst dat lezers van *Het Achterhuis* en vertalingen zich net wat minder bewust zijn van vertaling dan lezers van *Harry Potter and the philosopher's stone*, *Het diner* en vertalingen van beide. Aangezien Kotze en Van Egdome hebben gerekend met het aantal verwijzingen in plaats van het aantal recensies waarin verwijzingen voorkomen, liggen de percentages omgerekend wat dichterbij elkaar dan nu het geval is.

De bekendheid van Anne Frank en haar dagboek kunnen invloed hebben op hoe bewust lezers zich zijn van het feit dat ze een vertaling lezen, aangezien veel lezers al bekend zijn met haar verhaal en daardoor misschien weinig aandacht besteden aan het feit dat ze niet het origineel, maar een vertaling aan het lezen zijn. Wellicht komt dat doordat de vertaling die ze lezen in grote lijnen overeenkomt met het verhaal dat ze kennen, waardoor kleine aanpassingen of fouten niet opvallen of niet in verband worden gebracht met vertalen. Zes van de negentig recensies zijn niet in het Engels geschreven; de overige 84 recensies zijn dat wel. 74 van die 84 Engelstalige recensies zijn daadwerkelijk geschreven over de Engelse vertalingen van Susan Massotty of Barbara Mooyaart-Doubleday. In paragraaf 4.2 is op basis van de sterrenratings een vergelijking gemaakt tussen de lezerswaarderingen van deze beide vertalingen. Aangezien er van de andere talen en vertalingen weinig recensies zijn die een verwijzing naar vertalen of herschrijven bevatten, zullen alleen de 74 Engelstalige recensies over de Engelse vertalingen worden geanalyseerd in de distant reading. Ook kan er op deze manier geconcludeerd worden of de waardering die uit de sterrenratings is gebleken, overeenkomt met de waardering die naar voren komt in de close en distant reading.

4.5.1 Distant reading

De distant reading in de vorm van een collocatieanalyse is wederom uitgevoerd in het programma #LancsBox. De lopende tekst van de 74 Engelstalige recensies over de Engelse vertalingen vormt binnen #LancsBox een eigen corpus, en in dit corpus kon gezocht worden naar woorden die regelmatig voorkomen in de buurt van het lemma “transl*” (inclusief “translation”, “translate”, “translator” en “translated”).

(23) A famous book I had to read. I had heard so much about this book. It's been **translated** into numerous **languages**. (review_2312173248)

Ook lijken lezers zich bewust te zijn van de verschillende bestaande versies van het dagboek en de gecompliceerde publicatiegeschiedenis. Dit blijkt niet alleen uit bovengenoemde collocaties, maar ook uit de collocaties “edition”, “published” en “version”. Uit deze collocatieanalyse komt niet direct een oordeel over de vertalingen naar voren. Wellicht omdat dat vooral zou blijken uit bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden, maar deze komen weinig voor in de analyse. De collocaties “edition”, “published” en “version” verwijzen in sommige recensies wel naar hervertaling, wat betekent dat sommige lezers zich bewust zijn van het feit dat er hervertalingen bestaan of dat ze een hervertaling hebben gelezen. Een aantal voorbeelden hiervan zijn te lezen in uittreksels (24)-(26).

(24) I read the original **published version** back when I was in 5th or 6th grade (mid-1960s). It always stayed with me, but after hearing, maybe 15 years ago, about this more complete, re-edited (with her father's help, as in the earlier **edition**), and newly **translated version**, it has been on my must read-list to re-visit. I am so glad I did. (review_2390299778)

(25) There are many **editions** and edits of Anne Frank's diary, and this review is of the Definitive **Edition**, originally **published** in 1991, with the English **translation published** in 1995. (review_1114824027)

(26) In 1995 The Diary of A Young Girl was re-released. The new element? The publishers included personal parts of her diary that her father Otto had left out. (But he is not here to object. He died in 1980.) Advertised as, “the diary as Anne Frank wrote it”

they boasted, “At last, in a **new translation**, this definitive **edition** contains entries about Anne’s burgeoning sexuality and confrontations with her mother that were cut from previous editions...” I feel it is an invasion of her privacy to publish an un-redacted **edition** of her diary. (review_2990285687)

Wat opvalt is dat hervertaling nergens letterlijk wordt genoemd. Lezers noemen het eerder een “more complete, re-edited and [...] newly translated version” of “new translation”. Uit uittreksel (15) blijkt vooral dat de lezer op de hoogte is van de verschillende edities die van het dagboek bestaan en in dit uittreksel is de verwijzing naar hervertaling niet expliciet aanwezig. Aangezien het algemeen bekend is dat de eerste Engelse vertaling in de jaren ’50 werd gepubliceerd en deze lezer meer kennis lijkt te hebben van de geschiedenis en bestaande edities van het dagboek dan de gemiddelde persoon, is het aannemelijk dat ze weet dat ze de tweede Engelstalige vertaling en dus een hervertaling heeft gelezen. Het bewustzijn van hervertaling is impliciet en heeft daardoor niet de hoofdmoot in de verwijzingen naar vertalen en in de collocatieanalyses. Een origineel is vaak al instabiel op een concreet niveau, omdat er verschillende versies van een werk kunnen bestaan en op een fundamenteeler niveau omdat een tekst altijd voor een deel geconstrueerd wordt door de context en de lezer (Francis Mus 146-47). Dit geldt zeker voor *Het Achterhuis* en verklaart misschien ook waarom lezers niet expliciet verwijzen naar een hervertaling: de kritische editie diende als brontekst voor Massotty’s vertaling en bevatte meer tekst dan de vertaling van Mooyaart-Doubleday. Waarschijnlijk zien mensen deze tekst niet als een hervertaling, maar simpelweg als een nieuwe, uitgebreidere uitgave van het dagboek.

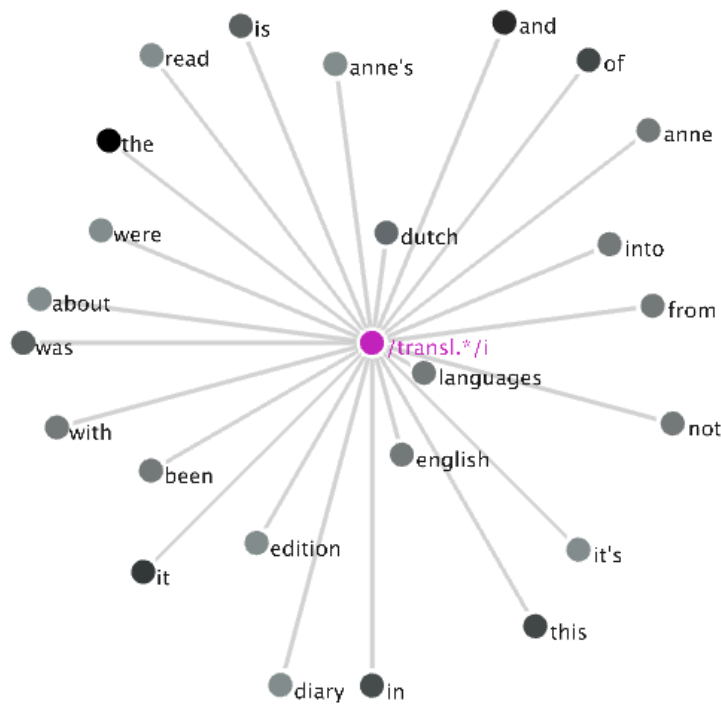
Een andere interessante collocatie die voortkomt uit de analyse is “maybe”, één van de zoektermen die in deze scriptie wordt gebruikt om onderzoek te doen naar de onbepaaldheid van Anne en *Het Achterhuis* (zie 4.4). Modale bijwoorden als “maybe” en “perhaps” worden vaak gebruikt als ‘hedges’ om uitspraken af te zwakken. In het onderzoek van Haidee Kotze & Gys-Walt van Egdom kwam naar voren dat “maybe” vaak werd gebruikt om de uitdrukking “lost in translation” af te zwakken. In uittreksels (27)-(29) wordt “maybe” in relatie tot vertalen gebruikt.

(27) Overall, this book was hard to read, **maybe** it was because it was **translated**, or **maybe** it was because she was a bit bi-polar. (review_434558709)

(28) For one, it was hard to read, **maybe** because it was **translated**, or the fact that they're in Europe, and that's just how they talk. (review_434559834)

(29) this was a quick and slightly boring read. it is a diary after all and not a work of fiction. although i have my doubts about the fictions part. i don't know about this being 100% authentic. it feels heavily "edited" at least. there is a strange air about it. i'm not sure. **maybe** it was the **translation**. not my cup of tea. (review_1386357783)

Deze drie lezers zijn niet enthousiast over het boek en noemen potentiële redenen waarom dat zo is. Dat het aan de vertaling ligt komt in uittreksel (27), (28) en (29) als mogelijke reden naar voren, maar in (27) en (28) worden ook mogelijke andere oorzaken genoemd. Niemand zegt met overtuiging dat het door de vertaling komt, maar dat is wel de gemene deler tussen deze uittreksels. De lezers weten dat ze een vertaling hebben gelezen, zijn niet echt te spreken over het boek en willen misschien toch kunnen verantwoorden waarom hun mening niet positief is. Zeggen dat het misschien wel aan de vertaling ligt is een makkelijke uitweg

Afbeelding 12: Collocaties met "transl*" in de Engelstalige recensies over Massotty's vertaling, met vijf woorden direct voor en na het lemma als contextspanne, een Mutual-Information-score van >3 en een collocatiefrequentie van 3

De collocatie "anne" is wel aanwezig in afbeelding 12, maar ontbreekt in afbeelding 11. De collocatie "girl" komt wel voor in afbeelding 11, maar is afwezig in afbeelding 12. "Girl" is een stuk onpersoonlijker dan "anne", maar het is niet vreemd dat deze collocatie aanwezig is aangezien de Engelse vertalingen van Annes dagboek *The Diary of a Young Girl* heten. De collocaties "dutch" en "english" komen in beide analyses terug, maar "edition" en "languages" komen alleen voor in afbeelding 12. Daarentegen komen "version" en "published" enkel voor in afbeelding 11.

Hoewel er dus zeker verschillen uit de collocatieanalyses zijn gekomen, brengen ze geen grote verschillen in betekenis met zich mee. Zowel "edition" als "version" kan wijzen op de kennis die lezers hebben van de edities en versies die er van *Het Achterhuis* bestaan, zoals te lezen is in uittreksels (14)-(16). De collocaties die verwijzen naar de brontaal en doeltaal

komen ook voor in beide analyses. De resultaten van de collocatieanalyses wijken niet sterk van elkaar af, waardoor er op basis van deze distant readings geen conclusies getrokken kunnen worden over verschillen in evaluatie over de twee vertalingen.

4.5.2 Close reading

Tijdens de close reading is gekeken naar de 74 recensies over de Engelse vertalingen waarin wordt verwezen naar vertalen. In tabel 5 wordt weergegeven hoeveel procent van de recensies een positieve, negatieve of neutrale opvatting tegenover de vertalingen van Susan Massotty en Barbara Mooyaart-Doubleday bevatten.

	Positief	Neutraal	Negatief	Totaal (per vertaling)
<i>Massotty</i>	10 (31,25)	14 (43,75)	8 (25)	32
<i>Mooyaart-Doubleday</i>	5 (11,90)	23 (54,76)	14 (33,33)	42
<i>Totaal (per beoordeling)</i>	15 (20,27)	37 (50)	22 (29,73)	74

Tabel 5: aantal positieve, neutrale en negatieve beoordelingen per vertaling zoals geuit in de lopende recensies die verwijzingen naar vertalen en herschrijven bevatten, met tussen haakjes de proportionele frequentie van een beoordeling

De vertaling van Mooyaart-Doubleday wordt door lezers minder goed beoordeeld dan de vertaling van Massotty, zoals blijkt uit de aantallen en percentages in tabel 5. 33,33% van de 42 recensies geschreven over Mooyaart-Doubledays vertaling zijn negatief, tegenover 5 positieve recensies (11,90%). De vertaling van Massotty kent met tien lopende recensies minder al vijf positieve recensies meer dan de vertaling van Mooyaart-Doubleday. In het geval van Massotty's vertaling zijn 31,25% van de recensies positief, en 25% is negatief. De waardering voor beide vertalingen die uit deze 74 lopende recensies naar voren komt, is redelijk gelijk aan de waardering die lezers hebben gegeven door middel van de sterrenratings (zie 4.2). Daarin kwam Massotty's vertaling ook positiever naar voren dan de

vertaling van Mooyaart-Doubleday. Uittreksels (30) en (31) zijn voorbeelden van positieve recensies, uittreksels (32) en (33) zijn voorbeelden van negatieve recensies.

- (30) This is a bit different than the version I grew up reading, and in some ways an improvement. She sounds more like a teenaged girl, albeit an unusually bright and sensitive one, which I believe she was. I liked this translation. (review_349027965; Massotty)
- (31) What stood out to me, assuming the diary's translation is true and the content itself is accurate, was how insightful Anne is, how she explores her sexuality and feelings for Peter, her desire to be more than just a housewife and her hopes for a future "after the war". (review_521628815; Mooyaart-Doubleday)
- (32) A famous book I had to read. I had heard so much about this book. It's been translated into numerous languages. I've even seen the movie, though it's been a very long time ago. I HAD to read this book out of respect if nothing else. More of a girls book. I'm sure they could sympathise with her more than I could. A female would have given it more stars than I. (review_2312173248; Massotty)
- (33) I must say for a cult book this must be the most disappointing experience I've had. Of course the name Anne Frank is sort of a cultural reference but reading this in english there is no trace of a 13 year old girl left... the writing is too elegant and the tone is way too serious and factual for a teenager. Either the translator screwed this up or there is some serious creative licensing. (review_2878291558; Mooyaart-Doubleday)

In uittreksels (30) en (31) zijn lezers positief over Anne. Ze wordt slim, gevoelig en inzichtelijk genoemd. In uittreksel (30) wordt duidelijk aangegeven dat de lezer de vertaling leuk vond,

maar in uittreksel (31) wordt er wel rekening mee gehouden dat een vertaling niet altijd accuraat is. De lezer laat zich verder niet uit over de vertaling zelf. In uittreksels (32) en (33) zijn lezers minder positief over het dagboek, al wordt er geen oordeel over Anne zelf geveld. *Het Achterhuis* wordt in uittreksel (32) een meisjesboek genoemd, en in uittreksel (33) wordt ervanuit gegaan dat het dagboek niet geschreven kan zijn door een dertienjarige, en dat is of de schuld van de vertaler of er is te veel artistieke vrijheid genomen. Het verschilt per recensie waar een lezer positief of negatief over is, daar is geen rode draad in te vinden.

In 50% van het totale aantal recensies over de Engelse vertalingen waarin wordt verwezen naar vertalen of herschrijven, staat een neutrale mening of uiting over de desbetreffende vertaling. Wat opvalt is dat in een behoorlijk aantal recensies wordt in gegaan op de schrijfstijl van Anne, en of de vertaling van het dagboek haar stem wel goed weergeeft. Sommige lezers wantrouwen Annes volwassen toon en trekken in twijfel of een tiener zo mooi kan schrijven. Tien van de 74 lopende recensies bevatten opmerkingen van deze strekking; zeven gaan over de vertaling van de Mooyaart-Doubleday en drie over Massotty's vertaling. Een aantal voorbeelden hiervan zijn uittreksels (34) en (35). Beide recensies horen bij de vertaling van Mooyaart-Doubleday.

(34) I was surprised that she could write so fluidly and with such a wide vocabulary. I wonder how much was added or lost in **translation**. (review_934393701)

(35) This book was probably one of the hardest to get through. I think it was altered in the **translation** but that doesn't take away from the beauty of Anne's words. I was completely amazed at how a 13 year old can write so eloquently and explore her own thoughts so thoroughly. (review_681286748)

Uittreksels (34) en (35) zijn geen direct oordeel over de vertaling van Barbara Mooyaart-Doubleday. Alleen het feit dat deze twee lezers een vertaling hebben gelezen wordt benoemd. De twijfel is overduidelijk aanwezig: de lezers vragen zich af wat er is weggelaten uit of toegevoegd is aan de vertaling, wat blijkt uit het gebruik van “I wonder” en “I think”. Er komt alleen geen duidelijke mening over de vertaling zelf naar voren. Een verklaring voor het hoge aantal recensies met een neutrale beoordeling zijn waarschijnlijk de recensies waarin alleen genoemd wordt dat het dagboek naar diverse talen vertaald is, en waarin verder niet geoordeeld wordt over de vertaling zelf. De schrijvers van uittreksels (34) en (35) zijn zich wel bewust van het feit dat ze een vertaling hebben gelezen, en sommige lezers zijn ook op de hoogte van de verschillende versies van Annes dagboek die als bronteksten voor vertalingen hebben gediend.

In een aantal van deze 74 recensies wordt ook direct verwezen naar de vertaalster, zoals te lezen is in uittreksels (36), (37) en (38). Dit is wel alleen het geval in de recensies over de vertaling van Mooyaart-Doubleday; in de recensies over Susan Massotty’s vertaling wordt Massotty’s naam niet genoemd.

(36) Eleanor Roosevelt's introduction to this **B.M. Mooyaart** translation is even briefer, barely two pages. (review_2699101993)

(37) Great translation by: **B. M. MOOYAART-DOUBLEDAY** (review_2600281676)

(38) Read “Anne Frank, The Diary of a Young Girl” translated by **B.M Mooyaart** and published by Projapoti to understand the hopes, frustrations, clashes, observations and learning of the most discussed Jewish teenager who wanted to be a writer but probably doesn’t know that she is one now. (review_3146399388)

De vertaling van Susan Massotty is recenter gepubliceerd dan de vertaling van Mooyaart-Doubleday, die al in de jaren '50 werd gepubliceerd. Misschien is deze vertaling en daardoor Massotty ook minder bekend dan Mooyaart-Doubleday. Na de publicatie van de vertaling van Massotty was het soms handig om het onderscheid tussen beide vertalingen aan te geven, en aangezien de vertaling van Mooyaart-Doubleday de eerste Engelse vertaling was en geen ondertitel kent, is het logisch dat het onderscheid wordt gemaakt door te verwijzen naar haar naam. Daarnaast staat Massotty's vertaling bekend als "The Diary of a Young Girl: The Definitive Edition", wat kan verklaren waarom mensen niet verwijzen naar haar naam, maar naar de ondertitel en andere benamingen van haar vertaling. Een voorbeeld van een recensie waarin niet direct wordt verwezen naar Susan Massotty als vertaler, maar wel naar de ondertitel van haar vertaling is uittreksel (39). Dit is ook één van de recensies waarin een lezer laat blijken dat hij/zij op de hoogte is van de verschillende versies en edities die er van het dagboek bestaan. Hetzelfde geldt voor uittreksels (30) en (31), een aantal alinea's terug.

(39) Anne wrote a second **version** of her diary after hearing a London broadcast by Gerrit Bolkestein, head of the Dutch government in exile, who wanted to make public first-hand accounts of the suffering of the Dutch under German occupation. She wanted very much to have her diary published and to pursue a career in journalism after the war. Although Anne did not survive the war, both **versions** of her diary did. Her father Otto edited it into a third **version**, largely eliminating the teen's references to difficulties with her mother and to sex. After her father's death in 1980, publication rights passed on to the Netherlands State Institute for War Documentation. Since the authenticity of the diary had been questioned, a thorough investigation was launched, and the diary was proven to be Anne's actual account. The Critical Edition,

a compilation of the three existing versions with additional supporting information about the Frank family and the circumstances surrounding their capture and deportation, was published in 1989. For the most complete picture of Anne's life and her experiences and emotions while in hiding, this seems to be the best **version** to read. **The Definitive Edition** is a re-edit of Otto Frank's **version** supplemented with additional materials from Anne's other two **versions**. (review_ 1404090545)

(40) Oddly, this scene was missing from another, shorter **version** of the Diary that I checked out from the library as well. I do remember it from the first time that I read the Diary many years ago (**Otto's original edit of the diary**), before I knew anything about Germany in WWII, Nazis, or Jewish oppression. The disappearance of this scene leads me to ponder the censorship that Anne's diary has suffered to be politically correct yet less true in each era: first the deletion of sexual discovery and mother-daughter discord, and now the deletion of an oppressed teen's conflicted emotions about his culture. Although I recommend Anne's diary to all young adults, I would like to find a **version** that is completely uncensored. (review_ 1114824027)

(41) I read the original published version back when I was in 5th or 6th grade (mid-1960s). It always stayed with me, but after hearing, maybe 15 years ago, about this more complete, re-edited (with her father's help, as in the earlier edition), and **newly translated version**, it has been on my must read-list to re-visit. I am so glad I did. If you have only read **the 1960s translation**, you must revisit Anne and her family in the Secret Annex in **the "Definitive Edition" (1995)**. (review_ 2390299778)

De auteur van uittreksel (41) lijkt te beweren dat de vertaling van Mooyaart-Doubleday in de jaren '60 is gepubliceerd, wat niet waar is; haar vertaling is in 1952 gepubliceerd. Toch toont

zowel dit uittreksel als uittreksels (39) en (40) aan dat er lezers van de vertalingen zijn die meer weten over de publicatiegeschiedenis van *Het Achterhuis* dan de gemiddelde lezer. Vooral de schrijver van uittreksel (39) heeft zich verdiept in de verschillende versies en edities van het dagboek.

4.6 Conclusie

In dit hoofdstuk werden de resultaten gepresenteerd en besproken per deelvraag. Onderzoek naar de bekendheid van Anne Frank en *Het Achterhuis* is gedaan door middel van een distant reading (zie 4.3.1). Er is per taal een collocatieanalyse met het lemma “Anne” uitgevoerd. Daarin is gekeken naar collocaties die uit de toon vielen, maar die waren er niet. Lezers van Massotty’s en Mooyaart-Doubledays vertalingen hebben over het algemeen geen enorm uitgesproken mening over Anne of *Het Achterhuis*. Het onderzoek naar de onbepaaldheid omtrent Anne en *Het Achterhuis* is uitgevoerd door middel van een close reading (zie 4.4). De termen “uncertain(ty)”, “perhaps” en “maybe” zijn hiervoor gebruikt. Binnen de concordanties waren niet veel trends te vinden; lezers benoemen plus- en minpunten van Anne, het dagboek of hun lezerservaring, maar er komt geen hele nieuwe versie van Anne uit deze analyse. Lezers beschrijven en beoordelen Anne en haar dagboek met twijfel, alsof ze niet overtuigd zijn van hun eigen mening of deze niet durven te uiten. Lezers omschrijven in hun eigen recensie vaak al meerdere Annes, en al deze recensies samen bevatten veel verschillende versies van Anne. Tot op zekere hoogte is dat ook een bevestiging van haar onbepaaldheid. Het onderzoek naar lezersbewustzijn van vertalen is uitgevoerd door middel van een distant reading met het lemma “transl*” en een close reading van alle recensies waarin verwezen wordt naar vertalen (zie 4.5). Lezers zijn zich tot op zekere hoogte bewust van het feit dat ze een vertaling hebben gelezen, er wordt namelijk

in 1,93% van de lopende recensies verwezen naar vertalen. Ook uit de close reading blijkt dat lezers bekend zijn met een aantal verschillende edities, versies, vertalingen en vertalers van het dagboek. Hoewel er in de sterrenratings een groot verschil zat tussen de waardering van Massotty's vertaling en de vertaling van Mooyart-Doubleday, komt dit niet terug in de distant reading die is uitgevoerd.

Hoofdstuk 5: Conclusie

5.1 Inleiding

In deze scriptie is onderzoek gedaan naar de lezersreceptie van *Het Achterhuis* en vertalingen. Er is nog niet veel onderzoek gedaan naar de receptie van *Het Achterhuis*, maar er zijn wel een aantal onderzoeken waarin dit onderwerp aan bod komt, bijvoorbeeld de onderzoeken van Iwona Guśc en María Jesús Fernández-Gil. In hun onderzoeken is onder andere gekeken naar de mening van professionele recensenten en persberichten over verkoopcijfers. Dit is interessant en biedt zeker inzichten, maar Guśc heeft enkel onderzoek gedaan naar de receptie van *Het Achterhuis* en de Poolse vertaling in Polen en Fernández-Gil heeft gekeken naar de receptie van de Spaanstalige vertalingen (Guśc 265; Fernández-Gil 430). Een onderzoek waarin op grotere schaal gekeken wordt naar de mening van lezers van vertalingen bestaat nog niet. De focus van deze scriptie ligt op de lezersreceptie van *Het Achterhuis* en vertalingen. Het onderzoeksmateriaal bestaat enkel uit Goodreadsrecensies geschreven door lezers van (vertalingen van) *Het Achterhuis*. Dit is een nieuwe aanpak aangezien er nog niet eerder onderzoek is gedaan naar de lezersreceptie van het dagboek met deze benadering. De dataset bestaat uit recensies die lezers hebben achtergelaten op Goodreads. De meeste lezers lieten zowel een geschreven recensie als een rating op een schaal van één tot vijf sterren achter. De onderzoeksmethode die gebruikt is om de dataset te analyseren bestond uit een combinatie van distant reading in de vorm van collocatieanalyses en close readings. Ook is er gekeken naar de sterrenratings per taal en waar nodig per vertaling, bijvoorbeeld om de gemiddelden te vergelijken. De onderzoeksvraag die aan de hand van de onderzochte data beantwoord wordt, is: in hoeverre beïnvloeden bekendheid en onbepaaldheid de lezerspercepties van *Het Achterhuis*

in de diverse edities, in verschillende talen? De deelvragen die opgesteld zijn om te helpen bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag zijn:

- In hoeverre beïnvloedt de bekendheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen?
- In hoeverre beïnvloedt de onbepaaldheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen?
- In hoeverre zijn lezers zich ervan bewust dat ze een (indirecte) vertaling hebben gelezen en hoe beoordelen ze de vertaling?

5.2 Conclusie

5.2.1 De invloed van de bekendheid van Anne en *Het Achterhuis* op lezerspercepties

Om de eerste deelvraag over de bekendheid van Anne Frank en *Het Achterhuis* te kunnen beantwoorden is per taal een collocatieanalyse uitgevoerd in #LancsBox met het lemma “Anne” of een vertaling van haar naam. Het doel hiervan was om te achterhalen in hoeverre Anne, haar verhaal en haar dagboek als bekend of beroemd worden gezien, en hoe zij en haar dagboek geconstrueerd zijn. De analyses over het Nederlands, Duits, Frans, Portugees, Spaans en Italiaans leverden weinig inzichten op omdat er voor ieder van deze talen niet zoveel recensies beschikbaar zijn. Noemenswaardige collocaties zijn het Franse “bien”, het Portugese “familia” dat verwijst naar Annes band met haar familie en de collocaties ‘verhaal’ en ‘leven’ die in meerdere talen terugkomen. Deze kunnen iets zeggen over of lezers het dagboek eerder zien als non-fictie of ergens toch als een fictief verhaal.

Er zijn veel meer recensies over de Engelse vertalingen, en daarom is ook besloten om per vertaling een collocatieanalyse met als lemma “Anne” uit te voeren. Uit deze analyse komen

opnieuw de collocaties “leven” en “verhaal” naar voren. Het zou interessant zijn om te onderzoeken wanneer lezers verwijzen naar “verhaal” en wanneer naar “leven”, om te kijken of dat per taal of vertaling verschilt. Dit zou bijvoorbeeld kunnen wijzen op een vertaling die meer als fictie wordt gezien dan andere vertalingen. Andere collocaties die aan bod komen in de analyses over de Engelse vertalingen zijn “war” en “hiding”. Deze zijn goed te verklaren omdat oorlog en onderduiken belangrijke thema’s van *Het Achterhuis* zijn. Ook “people” en “family” zijn collocaties uit de analyse; deze verwijzen naar Anne en haar band met familie en mensen in het algemeen. De distant readings tonen weinig onderlinge verschillen aan tussen de verschillende talen en vertalingen. Deze methode blijkt achteraf niet heel nuttig te zijn voor de onderzoeksvraag die in deze scriptie beantwoord wordt.

Aangezien de collocaties die uit de analyses naar voren kwamen niet verrassend waren, is ervoor gekozen om binnen de recensies een selectie te maken en een close reading van deze selectie uit te voeren. Binnen deze selectie is gezocht naar de collocaties “war” en “family”, binnen een spanne van tien woorden voor of na het lemma “Anne”. In fragmenten waar de collocatie “war” voorkomt verwijzen lezers vaak naar Annes leeftijd, wellicht omdat herinnerd worden aan zulke heftige gebeurtenissen en de beladen oorlogsperiode mensen eerder doet inzien hoe lastig dat moet zijn geweest voor de onderduikers in *Het Achterhuis*, en vooral voor de puber die een slaapkamer moest delen met een volwassen man. Uit de close reading komt geen duidelijk verschil tussen het beeld van Anne in de vertaling van Massotty en de Anne uit Mooyaart-Doubledays vertaling naar voren.

Uit fragmenten waarin de collocatie “family” voorkomt, doelen lezers meestal op het feit dat Anne ondergedoken zat met haar familie; er ontbreekt in die gevallen een mening of oordeel

over Annes familie of Anne en haar band met haar familie. Er wordt wel verwezen naar Otto Frank, maar dat is omdat een lezer zich afvraagt wat hij zou hebben gevonden van de publicatie en vertalingen van *Het Achterhuis*. Toch zijn deze recensies wat minder positief dan de fragmenten met de collocatie “war”. Anne wordt bijvoorbeeld omschreven als een gewone tiener die zeurt over omstandigheden en simpelweg haar gedachten opschrijft zonder dat in een bepaalde stijl te doen. De beoordeling uit de fragmenten waarin verwezen wordt naar “family” is wat negatiever dan de fragmenten waarin verwezen wordt naar “war”, wellicht omdat Anne niet altijd aardig was tegen haar familie en ook negatieve dingen schreef over haar moeder. Een zeurende tiener die zeurt over haar familie kan irritant zijn, maar door haar situatie in perspectief te zetten krijgt ze al meer begrip.

In hoeverre beïnvloedt de bekendheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen? Op basis van de uitgevoerde collocatieanalyses binnen de verschillende talen en de close reading die is uitgevoerd binnen de recensies van de Engelse vertalingen, lijkt het er niet op dat de bekendheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties hebben beïnvloed. Uit de sterrenratings kwam naar voren dat lezers een stuk positiever waren over de vertaling van Massotty dan over de vertaling van Mooyaart-Doubleday, maar die waardering is niet terug te zien in de distant reading en close reading die zijn uitgevoerd om de bekendheid van Anne en *Het Achterhuis* te onderzoeken. Dit betekent dat er uit de analyse van de diverse vertalingen in verschillende talen geen duidelijke link tussen de bekendheid van Anne en haar dagboek naar voren is gekomen. Ook is er binnen de recensies geen duidelijke link te vinden met de waardering die lezers door middel van sterrenratings aan de vertalingen hebben gegeven.

5.2.2 De invloed van de onbepaaldheid van Anne en *Het Achterhuis* op lezerspercepties

Om antwoord te kunnen geven op de tweede deelvraag is er binnen de Engelstalige recensies over de Engelse vertalingen gezocht naar de termen “uncertain*”, “maybe” en “perhaps”. Deze termen zijn gerelateerd aan onbepaaldheid en kunnen inzicht bieden in de manier waarop Anne en *Het Achterhuis* gezien en gedefinieerd worden. Er is een concordantie van deze woorden gemaakt, en op basis daarvan is een close reading uitgevoerd. Wat voornamelijk blijkt uit de close reading die is uitgevoerd aan de hand van de concordanties, is dat lezers over het algemeen geen duidelijke mening uiten over Anne en haar dagboek. Uit sommige recensies waarin “maybe” voorkomt, vellen lezers wel een oordeel over Anne. Ze gebruiken “maybe” met als doeleind ‘hedging’: om een uitspraak minder krachtig of assertief te maken.

In hoeverre beïnvloedt de onbepaaldheid van Anne Frank en haar dagboek de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen? De onbepaaldheid van Anne en haar dagboek beïnvloeden de lezerspercepties niet per se, of die invloed komt niet terug in de uitgevoerde analyses. Doordat lezers over het algemeen geen uitgesproken mening uiten als ze “uncertain*”, “perhaps” of “maybe” gebruiken, is het lastig te zeggen in hoeverre onbepaaldheid hun lezerspercepties heeft beïnvloed, omdat hun recensies ook vrij onbepaald zijn. Er zijn veel Engelstalige recensies over de Engelse vertalingen, wat misschien verklaart waarom er geen duidelijk beeld of imago van Anne uit de analyse komt. De collocatiefrequentie ligt hoog omdat de visuele weergave anders onoverzichtelijk is. Mening van lezers kunnen met elkaar overeenkomen, alleen hebben ze misschien een synoniem of een gerelateerd woord gebruikt om Anne te omschrijven, waardoor er voor deze woorden niet genoeg collocaties zijn om als resultaat uit de analyse

te komen. Toch zegt het gebrek aan overeenkomsten tussen de meningen van lezers ook iets over de onbepaaldheid van Anne en haar dagboek. Iedere lezer heeft een ander beeld van Anne in zijn/haar hoofd, al voordat haar dagboek is opengeslagen. Iedere vertaling bevat een andere Anne, net als iedere nieuwe editie van haar dagboek, iedere film, ieder toneelstuk en ga zo maar door. Er bestaat niet maar één versie van Anne, inmiddels bestaat er een veelvoud aan Annes.

5.2.3 Het bewustzijn van vertaling en de beoordeling van vertalingen

De analyse van de sterrenratings heeft het meest te maken met het bewustzijn van vertaling, omdat het een duidelijk overzicht biedt van de waarderingen die lezers geven aan de verschillende vertalingen. Lezers zijn een stuk negatiever over de vertaling van Mooyaart-Doubleday dan over de vertaling van Massotty. De waardering van Massotty's vertaling komt redelijk overeen met de gemiddelde waarderingen die lezers hebben gegeven aan de overige talen. Binnen de dataset met lopende recensies is gekeken naar het aantal recensies dat verwijzingen naar vertalen en herschrijven bevat. Dat zijn er negentig van de in totaal 4665 recensies die lopende tekst bevatten. Dit betekent dat 1,93% van de recensies met lopende tekst één of meerdere verwijzingen naar vertalen of herschrijven telt. Dit percentage is laag, maar het is vergelijkbaar met het aantal verwijzingen in recensies over (vertalingen van) *Het diner* en *Harry Potter and the Philosopher's Stone*, dat is namelijk 2,15% (Kotze & Van Egdom). Lezers van *Het Achterhuis* en vertalingen zijn zich iets minder bewust van vertalen dan lezers van *Het diner* en *Harry Potter and the Philosopher's Stone* en vertalingen, maar het verschil is erg klein.

Het grootste gedeelte van de negentig recensies waren Engelstalige recensies over de Engelse vertalingen, en deze zijn verder onderzocht omdat de overige zestien recensies over verschillende talen en vertalingen gingen, en ook in verschillende talen geschreven waren. De 74 recensies zijn als corpus geüpload naar #LancsBox zodat er binnen het corpus gezocht kon worden naar woorden die zich vaak in de nabijheid van het lemma “transl*” bevonden. Deze distant reading leverde geen bijzonderheden op, en uiteindelijk zijn voor de vertalingen van Massotty en Mooyaart-Doubleday aparte collocatieanalyses uitgevoerd om te kijken of er zich binnen de recensies over de twee vertalingen wel grote verschillen voordeden. De resultaten van deze analyses weken nauwelijks van elkaar af, wat betekent dat er weinig verschil zit in de manier waarop en de hoeveelheid waarmee lezers van beide vertalingen verwijzen naar vertalen. Massotty’s vertaling zich niet bewuster zijn van vertalen dan lezers van Mooyaart-Doubledays vertaling of vice versa.

Een close reading is nuttig om uit te voeren zodat er gekeken kan worden of deze bevindingen corresponderen met wat er staat geschreven in de recensies over beide vertalingen. De recensies zijn verdeeld in drie categorieën op basis van de beoordeling die uit de recensie naar voren komt. Zo telde de vertaling van Mooyaart-Doubleday bijvoorbeeld maar vijf positieve recensies (11,90%), tegenover tien positieve recensies (31,25%) over Massotty’s vertaling. De waardering die lezers in hun lopende recensies geven komt redelijk overeen met de waardering die voor iedere vertaling uit de sterrenratings is gebleken. Daar waren de lezers van Massotty’s vertaling ook positiever over de gelezen vertaling dan de lezers van Mooyaart-Doubledays vertaling.

Uit een groot deel van de recensies met verwijzingen naar vertalen komt geen duidelijk positief of negatief oordeel over de gelezen vertaling aan bod. Veel lezers benoemen enkel dat ze een vertaling hebben gelezen, hoe vaak *Het Achterhuis* naar andere talen is vertaald of dat er vertalingen van het dagboek bestaan. Dat verklaart ook het hoge aantal neutrale beoordelingen. Lezers die zich bewust zijn van de verschillende edities en versies van het dagboek zitten er ook tussen. Zo zijn er ook lezers die verwijzen naar de vertaler, al gebeurt dit alleen bij Barbara Mooyaart-Doubleday. De vertaling van Mooyaart-Doubleday is een stuk ouder en kent, in tegenstelling tot Massotty's definitive edition, geen ondertitel. Naar de ondertitel wordt wel meerdere keren verwezen.

In hoeverre zijn lezers zich ervan bewust dat ze een (indirecte) vertaling hebben gelezen en hoe beoordelen ze de vertaling? Sommige lezers zijn zich ervan bewust dat ze een vertaling hebben gelezen, al is dat aandeel op basis van de complete dataset erg klein. Zelfs binnen de recensies waarin wordt verwezen naar vertalen is het bewustzijn niet heel groot, al zitten er ook lezers tussen die dieper ingaan op de publicatiegeschiedenis van het dagboek, de verschillende versies van het dagboek en de vertaler van de gelezen editie. De vertaling van Mooyaart-Doubleday wordt zowel in de sterrenratings als in de lopende recensies negatiever beoordeeld dan de vertaling van Massotty. Mooyaart-Doubledays vertaling kent een groter aantal recensies met verwijzingen naar vertalen dan Massotty's vertaling. Om te kunnen beargumenteren dat het grotere aantal negatieve beoordelingen over Mooyaart-Doubledays vertaling gerelateerd is aan het grotere bewustzijn van vertalen binnen dezelfde recensies is meer onderzoek nodig.

5.2.4 De invloed van bekendheid, onbepaaldheid en bewustzijn van vertalen

In hoeverre beïnvloeden bekendheid en onbepaaldheid de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities, in verschillende talen? De bekendheid van Anne Frank en *Het Achterhuis* lijkt weinig invloed te hebben op de lezerspercepties van *Het Achterhuis* in de diverse edities en binnen de verschillende talen. Dit is niet met zekerheid te zeggen voor alle talen, aangezien er weinig recensies over de Franse, Duitse, Italiaanse, Spaanse en Portugese vertalingen beschikbaar waren. De Engelstalige recensies over de Engelse vertalingen zijn uitgebreider onderzocht, en uit de distant reading en close reading komt weinig verrassends naar voren. Hieruit blijkt dus niet dat bekendheid invloed heeft gehad op de lezerspercepties van lezers van de Engelse vertalingen. In de close readings over onbepaaldheid komen wel wat oordelen over Anne en het dagboek naar voren, maar de meeste lezers noemen zowel plus- als minpunten, waardoor hun mening niet uitgesproken en ergens ook onbepaald is. Dit strookt wel redelijk met het beeld dat naar voren komt uit de collocatieanalyses over de bekendheid van Anne en *Het Achterhuis*.

Ook onbepaaldheid lijkt niet veel invloed te hebben gehad op de lezerspercepties. Over de Franse, Portugese, Italiaanse, Duitse en Spaanse vertalingen kan niets geconcludeerd worden omdat er niet genoeg data over beschikbaar is, maar dit ligt anders voor de Engelse vertalingen van Susan Massotty en Barbara Mooyaart-Doubleday. Uit de close readings blijkt niet per se dat onbepaaldheid invloed heeft op de lezersreceptie, maar het beeld dat de lezer van Anne schetsen is erg onbepaald omdat er in iedere recensie een andere Anne wordt omschreven. Zo is er een veelvoud aan Annes ontstaan. Uit de sterrenratings kwam duidelijk naar voren dat lezers positiever waren over Massotty's vertaling, al is deze waardering niet terug te vinden in de analyses over de bekendheid en onbepaaldheid van

Anne en het dagboek. Wellicht geven mensen meer sterren aan Massotty's vertaling omdat haar vertaling meer dagboekbrieven bevat, waardoor er minder snel een link wordt gelegd met censuur. Ook is de vertaling van Mooyaart-Doubleday een stuk gedateerder en waarschijnlijk daardoor ook formeler. Dit leest over het algemeen wat minder prettig dan een moderne vertaling, vooral omdat taal erg is veranderd sinds de jaren '40 en de schrijfstijl van tieners van nu absoluut niet overeenkomt met het taalgebruik van toen.

5.3 Beperkingen en suggesties

De dataset die gebruikt is voor deze scriptie bestaat uit 4673 bruikbare recensies, waarvan het merendeel gaat over de Engelse vertalingen. Een nadeel hieraan is dat er relatief weinig recensies beschikbaar zijn over de andere talen en vertalingen. Het gebrek aan recensies over de Franse, Spaanse, Italiaanse, Duitse en Portugese vertalingen is een beperking van deze scriptie. Meer onderzoek naar de lezersreceptie van vertalingen van *Het Achterhuis* in bovenstaande talen zou interessant zijn en is met meer beschikbare recensies zeker haalbaar. Een suggestie die al kort besproken is in hoofdstuk 4 is onderzoek doen naar de lezersreceptie van de Franse vertaling van Tylia Caren en Suzanne Lombard en de hervertaling van Philippe Noble en Isabelle Rosselin-Bobulesco. De context van het dagboek is erg veranderd na publicatie van de eerste Franse vertaling, wat ervoor heeft gezorgd dat Noble en Rosselin-Bobulesco een heel ander boek met eigenlijk ook een ander genre moesten vertalen (Noble 9-10).

Er zijn veel recensies met geschreven tekst over de Engelse vertalingen beschikbaar. Voor de collocatieanalyses over de bekendheid van Anne en *Het Achterhuis* zijn deze recensies per vertaling ingedeeld, waardoor er twee wat kleinere corpussen gebruikt worden in #LancsBox

in plaats van een vrij groot corpus. Uit de lopende recensies blijkt dat mensen hun mening over Anne en haar dagboek wel degelijk uiten, maar dit is niet terug te zien in de collocatieanalyses. Uit de gebruikte methode zijn geen representatieve resultaten gekomen, misschien is dat met een andere methode of met andere zoektermen wel het geval. Binnen deze scriptie is er in verband met tijd en woordlimiet geen ruimte om uitgebreidere close readings te doen, maar dat zou wel verduidelijking kunnen bieden. Een suggestie voor een volgend onderzoek naar de lezersreceptie van *Het Achterhuis* is om een grotere selectie uit de recensies te halen voor de close reading, en daar meer tijd en ruimte aan te besteden.

Er kan meer onderzoek gedaan worden naar de link tussen het grote aantal negatieve beoordelingen over de vertaling van Mooyaart-Doubleday, en het relatief grote bewustzijn binnen de recensies over haar vertaling. De waardering uit de sterrenratings is een stuk negatiever dan de waardering voor andere talen en vertalingen, maar lezers zijn ook in recensies over haar vertaling waarin verwezen wordt naar vertalen vrij negatief. Om te kunnen beargumenteren dat beide trends aan elkaar gerelateerd zijn moet dit verder en dieper worden onderzocht. Het aantal recensies dat verwijst naar vertalen is niet heel groot en daarnaast is er in deze scriptie geen ruimte voor verder onderzoek.

Geciteerde werken

“bekendheid.” *Van Dale*. Van Dale Uitgevers. Web. 3 juni 2021.

Brezina, Vaclav, Tony McEnery, and Stephen Wattam. "Collocations in context: A new perspective on collocation networks." *International Journal of Corpus Linguistics* 20.2 (2015): 139-173.

---, Weill-Tessier, Pierre, en Tony McEnery 2020. #LancsBox v. 5.x. [software].

<http://corpora.lancs.ac.uk/lancsbox>.

Butler, Judith. "An Account of Oneself." *Giving an Account of Oneself*. Fordham University Press, 2009. 4-40.

Cluff, Emily. "Anne Frank in Translation." *Criterion: A Journal of Literary Criticism* 13.1 (2020): 15-26.

Dworkin, Martin S. "The Vanishing Diary of Anne Frank." *Blackfriars* 45.523 (1964): 22-29.

Fernández-Gil, María Jesús. "Anne Frank in the ultra-Catholic Franco period: Challenge and exploitation of the American mythification of Het Achterhuis." *Target. International Journal of Translation Studies* 31.3 (2019): 420-443.

Guść, Iwona. "Ania's Diary: The Polish Translation of the Diary of Anne Frank: Its History, First Publication, and Reception in Post-Stalinist Poland." *Jewish Translation, Translating Jewishness* (2018): 259.

Hanna, Pięta. "Indirect translation: Main trends in practice and research." *Слово. ру: Балтийский акцент* 10.1 (2019).

Işıklar Koçak, Müge. "Readers of Retranslations on Online Platforms." *Electronic Turkish Studies* 12.15 (2017): 413-430.

Kohn, Ayelet, and Rachel Weissbrod. "Cultural (re)translation: the case of Yohanan Simon." *The Translator* 26.1 (2020): 25-42.

Kotze, Haidee & Gys-Walt van Egdom. "Maybe it was lost in the translation: User-Generated Content in receptieonderzoek." Filter: *Tijdschrift voor Vertalen en Vertaalwetenschap* (2021).

Kruger, Haidee, and Jan-Louis Kruger. "Cognition and reception." *The handbook of translation and cognition* (2017): 71-89.

Lefevere, André. *Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame*. Taylor & Francis, 2016.

Lejeune, Philippe. "How Anne Frank Rewrote the Diary of Anne Frank." *On diary*. The University of Hawai'i Press. 2009. 237-266.

"MI score." *Sketch Engine*, https://www.sketchengine.eu/my_keywords/mi-score/. Bezoekt op 15 juli 2021.

Moretti, Franco. *Distant reading*. Verso Books, 2013.

Mus, Francis. "Passive (Re)translations and identity struggles in the poetry of Leonard Cohen. A Comparison of three translations of book of Longing (2006)." *Cadernos de Tradução* 39.1 (2019): 145-167.

Noble, Philippe. "Wat staat er eigenlijk in de tekst?" Filter: *Tijdschrift voor Vertalen en Vertaalwetenschap* 20.3 (2013): 3-11.

---. "Een winter met Anne." Filter: *Tijdschrift voor Vertalen en Vertaalwetenschap* 24.2 (2017): 27-30.

"onbepaaldheid." *Van Dale*. Van Dale Uitgevers. Web. 3 juni 2021.

Toury, Gideon. *Descriptive translation studies— and beyond: Revised Edition*. Vol. 100. John Benjamins Publishing, 2012.

Schroth, Simone. "Translating Anne Frank's *Het Achterhuis*." *Translation and Literature* 23 (2014): 235-43.

Smith, Sidonie, and Julia Watson. "Autobiographical subjects." *Reading autobiography: A guide for interpreting life narratives* (2010): 21-61.

Spies, Lina. "Translating Anne Frank in South Africa." *Occasional Paper Series 11* (2015): 1-13.

Wardle, Mary. "Eeny, Meeny, Miny, Moe: The Reception of Retranslations and how Readers Choose." *Cadernos de Tradução* 39 (2019): 216-238.

Wilson, Katherine. "Anne Frank Abroad: The Emergence of World Atrocity Literature." *World Literature Today* 87.3 (2013): 28-33.